Hanebo-Jul

1980

Utgiven av Hanebo Hembygdsförening

Hanebo-Jul

1980

Se, där är eder Gud !

Betraktelse för Hanebo-Jul av kyrkoherde Eric Bergman

" Stig upp på ett högt berg, Sion, du glädjens budbärarinna; häv upp din röst med kraft, Jerusalem, du glädjens budbärarinna; häv upp den utan fruktan, säg till Juda städer: Se, där är eder Gud! Ja, Herren kommer med väldighet och hans arm visar sin makt. Han för sin hjord i bet såsom en herde, han samlar lammen i sin famn och bär dem i sitt sköte." Jes. 40:9-11.

Orden står att läsa i den del av Jesaja-boken som kallas trösteboken, där det utlovas, att judarna skulle få återvända från Babel till Jerusalem för att leva i lyckliga förhållanden. Herren skulle rädda sitt folk, därför att han älskade det och icke på grund av någon förtjänst hos detsamma. Israels räddning är en ren oförskylld nådebevisning från Guds sida.

Våra kyrkklockor har ofta ett bibelord inristat i malmen. Den nuvarande lillklockan i Hanebo kyrka göts av den år 1591 gjutna förra lillklockans metall. En av dess inskriptioner citerar psaltarpsalmen 99:2 "Herren är stor i Zion och hög öfver alla folk". När vår hemkyrkas klockor i tidig juldagsmorgon ringer samman till ottegudstjänst bringar oss 1500-talsmalmen, liksom vid andra gudstjänster, detta förblivande budskap från gammal tid.

Psalmens innehåll är av liknande art som ovan angivna ord ur Jes. Inte minst i julens tid upplever vi att släktens rad räcker oss handen, ja, att Guds egen starka hand är utsträckt över hem och bygd till människans hjälp och tröst, till frälsning från allt som ont är.

Profeten talar om glädjens budbärarinna – det är Sion, Jerusalem, som här kallas så. Glädjens orsak är Gud, och vi möter också i detta Jesajas ord liknelsen om herden, som vårdar sig om sin hjord.

Gud välsignar människors glädje och Guds ord är glädjens budbärare. Inte minst i julens tid påminnas vi härom, då det förkunnas, att oss är en Frälsare född.

Julens rikaste gåva är Jesus Kristus, människors frälsare, en gåva som ger mening både åt julfirandet och vårt liv på jorden.

Det finns emellertid de som inte kan känna någon glädje inför julhögtiden utan rent av med oro ser fram emot den. Du är kanske ensam, sjuk eller försänkt i djup sorg efter en älskad bortgången. Vad du tidigare glatt dig åt blir nu så smärtsamt att fira.

Detta är fullt förståeligt och naturligt. Många, kanske de flesta av oss äldre, har måst gå igenom det. En människa kan tvingas att stundom leva invid avgrundens rand, när mörka tankar fyller sinnet. Men kom ihåg: Du är inte ensam med det här, fast det kan kännas så! Gud är med dig. Ty "i djupet bor liksom i himlen Gud".

Profeten talar ju om, att Herren samlar lammen i sin famn, ja, "bär dem i sitt sköte." Det är inte bara en vacker bild, lämpad för ett julkort eller en barnsaga. Det är en realitet, som Gud bevisat för människorna genom att sända sin Son ned till jorden för att gå in i deras förhållanden och bli oss till ledning och hjälp, till själens frälsning och hjärtats glädje.

Sådan är Gud mot oss människor utan att vi kan göra oss förtjänta därav. Vi behöver inte oroas eller ängslas, ty vi har tryggheten i Guds sköte, vad som än sker. Skulle vi inte då i glädje och tacksamhet öppna våra hjärtan mot kärlekens och det eviga livets Gud, som i nåd förlåter vad den botfärdige förbrutit!

Då midvintermörkret står tätast omkring oss och vår arma värld nu tycks hotas av förintelse genom maktgalna, förvillade människor kommer julens ljusskimrande tid. Skulle vi inte då ha anledning att i dristig kristen tro ta fasta på profetens maning: Se, där är eder Gud! I krubban i stallets vrå.

Dit vill vi gå och med den förblivande äkta hjärtegläd-jen sjunga och bedja med öppet barnasinne: "Dig, Jesus, vi behöva, du käre barnavän. Jag vill ej mer bedröva med synder dig igen."

Gud förläne oss alla en välsignad, fridfull jul!

Konfirmander 1980:

Segersta: Lärare Sven Bohman

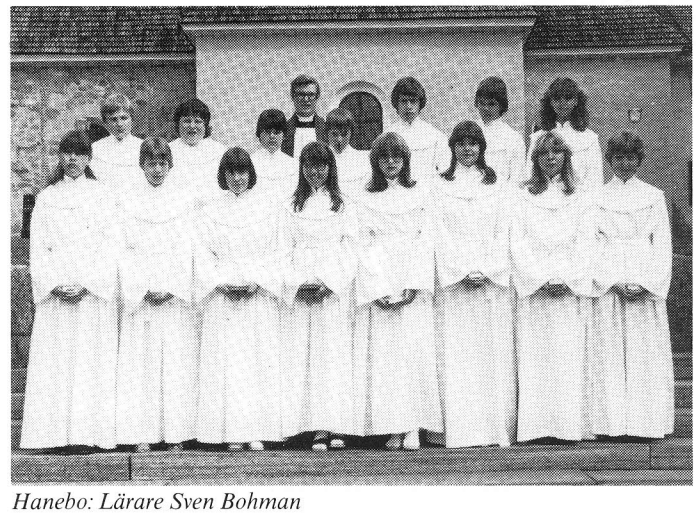

Hanebo: Lärare Sven Bohman

Hanebo: Lärare L.O. Almgren

Konfirmandjubiléer 1980:

Hanebo 1930, Ponténs grupp

Hanebo 1930, Bladins grupp

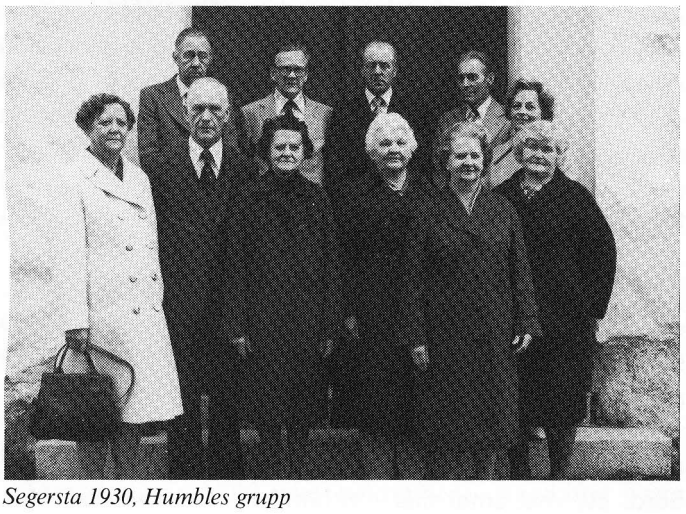

Segersta 1930, Humbles grupp

Segersta 1940, Forssells grupp

Segersta 1955, Hedlunds grupp

Victor Johnson

Hur jorden skiftats

En fråga av mycket stor betydelse för vad som, med all rätt, kallas *vår modernäring* är hur brukningsdelarna skiftats.

På red:s begäran ger här förf. – vår hembygdsforskare framför andra, vågar vi säga – en bild av hur det hela gått till i vår bygd från äldsta tid fram till den sista stora jordreformen: *laga skiftet.*

Flertalet i artikeln använda gamla ord och uttryck, som kan vara svåra att förstå för en nutida läsare, förklaras i den avslutande ordlistan. Slå gärna i den under läsningen!

I äldsta tid

Längst tillbaka i tiden ansågs det, att all jord var "allemans område". Man odlade sin jordbit på allmänningen som man ville. Det blev därför många små åkrar, som låg här och där i utkanten av byn.

Så småningom visade det sig att vissa regler behövdes – och så uppkom ett s k *skifte.* När detta först skedde vet ingen. För vår del ligger det närmast till hands att se vad Hälsingelagen från förra hälften av 1300-talet talar om i detta sammanhang.

I Hälsingelagen heter det (med viss språklig modernisering):

"Vill någon taga upp mark för en gård å allmänning, så skall han göra det bredvid den som byggt förut, så att han icke tager bort något för honom. Han må taga skog såväl som mark för gård, lika bred skog som hans åker och äng äro utmärkta; han må taga en **stöttingsmil** *långt åt båda hållen. Så lång skall en stöttingsmil vara; man må åka hemifrån före sol vid solståndstid mot jul och hugga ett lass stör och komma åter vid middagstid. Det är laga* **intaga.** *Vill han intaga till åker eller äng, då skall han röja till tre* **dösar** *(dvs stackar hö eller säd) och bygga ett hus i fyra knutar, och han må gå kring intagan och sätta märken kring den med två vittnen; det skall vara hans laga intaga".*

I byalagsbalken i Hälsingelagen säges hur by skall skiftas om flera "hava del än en". Om någon "överskred märken på tomter och gårdar, fick han böta sexton örar i envar av 3 lotter". Ty, säges det på fornsvenska, "Widi hwar sin lut", dvs byamännen skulle veta vad var och en ägde efter rätt *byamål.* Enheter som man räknade med var *markland, öresland, örtugland* och *penningland,*
"Var och en skulle taga emot sin lott" och "råda över" den, hette det.

Det var således fråga om skifte inom byn – det skulle skiftas mellan tomter och gårdar.

Tomten till huset var grunden för delaktighet i *byalaget: mål* var en enhet för delning. Ännu på 1700-talet användes uttrycket *byamål* eller *mål* parallellt med *öresland* och *penningland.* Ett mål var 256 kvadrat *famnar.* Målet delades i 16 famnar och famnen i 16 stumpar.

Under medeltiden utvecklades ett system av fasta, årliga skatter. Dessa utgick vanligen efter *mantal* dvs varje *"fullsuten"* bonde skattade lika.

Gustav Vasa ändrade dock på detta, och år 1539 började en ny skatteläggning, grundad på *jordetalet.* I en skrivelse till allmogen i bl a Hälsingland den 21 september 1540 påbjöd han en skatt som skulle utgå "vppå thet, ath then ene, så wäll som then annen, måge utdrage skatten, effter som the haffua ågerne och Jordetalett till". Det skulle bli en rättvisare beskattning. Därför upprättades ett jordregister, det första i sitt slag för Hälsingland. Det utkom under rubriken "Skatteboken av Helsingland för år 1542".

Det behövdes en enhet, i vilken bondens jord kunde uttryckas. Här kallades det för *mål* (se föregående om detta ord), och i kronoräkenskaperna för 1542 angives målets storlek: Varje mål angavs nu våra så stort "ssom et *spannelandh* Jordh effter Helsingespannen", dvs så stor åkerareal som besåddes med en spann korn. ("Hälsingespannen" var emellertid mindre än spannen söderut, knappt 30 liter mot t ex stockholms-spannens 47 liter.)

I Hälsingland spelar dock begreppet *sköll* en stor roll. Socknarna var indelade i *sköller,* som var olika efter folkrikedomen. Även tidigare var dock Hälsingland indelat i sköller: varje sköll bestod av sex "fullsutna" bönder, som skulle svara för en viss del av skatten.

Ordet sköll anses vara detsamma som (ut)*skyld.* Genom den nya förordningen fick sköllen en ändrad innebörd: ett visst antal mål – ej bönder – lades samman till en sköll. Varje sköll bestod av 512 mål. Antalet sköller i hela Hälsingland uppgick till 234 vartill kom 248 1/2 överloppsmål. – Som synes kunde skattelagstiftningen redan i äldre tid te sig ganska invecklad. Den har inte blivit enklare sedan dess!

Skattebeloppet angavs i mynt, vilket dock ej betydde att skatten betalades i sådana. Dåtidens myntsorter var: 1 mark = 8 öre, 1 öre = 3 örtugar, 1 örtug = 8 penningar. Ett mål jord motsvarade en skatt av 4 penningar, 2 mål 1 örtug, 6 mål 1 öre och 48 mål 1 mark.

Av utrymmesskäl skall här endast redogöras för den utdebitering som vid denna tid gällde första skifteslaget i Hanebo. Det heter där om ägare och antal mål samt skatt för dessa:

Lisletiärn Sköllen.
Nilss Hansson i Welsänge, 42 mål, skatt 7 öre.
Per Morten /sson/ i Lisletiärn, 69 mål, sk 11 1/2 öre.
Oloff Larsson ib, 66 mål, sk 11 öre.

Erik Hindersson, ib 42 mål, sk 7 öre.
Per Nilsson ib 42 mål, sk 7 öre.
Oloff Nilsson, ib 51 mål sk 8 1/2 öre.
Lasse i Suidiom 45 mål sk 7 1/2 öre.
Iogan i Kilom 61 mål sk 10 öre 4 p.
Oloff Ersson ib 112 1/2 mål sk 2 mark 2 öre 2 ort 2 p.

Av de debiterade beloppen förstår man, att dåtidens penningvärde var något helt annat än dagens. Exakt hur stor köpkraft 1 mark, 1 öre etc hade är svårt att ange. Vad man vet är emellertid att också de här angivna skatterna i många fall ansågs mycket betungande.

Storskifte

Begreppen "mål", "sköll" osv hade som synes betydelse för skattläggningen av jorden. Men hur skiftades jorden med hänsyn till dess användbarhet? Det är här vi träffar på vad som kallas *skifte.*

Den äldsta benämningen på skifte är *hammarskifte,* en skiftesform som inte är fullt klarlagd. Så kom sk *sol-* eller *tegskiftet.* (I vissa delar av landet nämns "forntskifte" som en motsats till solskifte.) Solskiftet avsåg att ge bonden andel i både bättre och sämre jord. Marken i byn numrerades i förhållande till solen och väderstrecken. Av rättviseskäl fick varje bonde sedan en jordremsa eller teg i varje åker. Följden blev, att varje bonde fick många småbitar, vilket givetvis var besvärligt: sådd, slåtter och skörd måste ske samtidigt.

Detta förhållande kvarstod till i slutet av 1700-talet.

Den 5 april 1757 kom så lagen om *storskifte.* Genom detta skulle var och en få större jordenheter. För att det skulle bli rättvist bestämdes att jordens *godhet* skulle *graderas.*

Genom storskiftet fick en del flytta utanför den forna byn. Den gamla bygemenskapen upphörde delvis.

Mot slutet av 1700-talet genomfördes storskiftet i vår bygd. Början gjordes den 27 april 1775, då Hanebobonden Lars Nilsson i Löten hos landshövdingen anhöll om upprättande av storskifte. Lantmätaren F A von Rehausen förrättade därför, som det hette, "jämföris och Storskiftesdelning av *Löten, Bofara, Vestberge* och *Vestansjö* byars ägor i åker och äng, skog och mark". Fastän skiftet då gällde endast dessa byar, inkallades ombud från hela socknen till häradsrätten. Det ansågs klokare att verkställa skiftet frivilligt än att vänta på tvång.

Bönderna var dock ej eniga, och i Häradsrättens utslag förordnades, att socknen skulle delas i fyra *fjärdingar* eller skifteslag. Dessa skulle omfatta:

Första Vallsänge, Gusbo, Lilltjära, Håkanbo, Svedja och Sibo.
Andra Kilarne och Ladänge (Belse), Hammaren, Hallen, Löten, Bofara, Västerberg, Lotan, Knisselbo och Västansjö.
Tredje Sörfly, Norrfly och Kvarnböle.
Fjärde Kyrkbyn och Innantjära.

Sedel från år 1663 gällande för 25 daler kopparmynt.

Utsikt från Rönningsberget över första skifteslagets marker.

Norra delen av nuvarande Hanebo – med bl a byarna Granbo och Böle – var inte medräknad, då de ännu hörde till Segersta.

"Jämföris och storskifte över åker, sval, äng och *nybruk"* fastställdes för andra skifteslaget den 19 april 1781 och för första skifteslaget den 18 april 1782. Förrättare var lantmätare Per Gilliam.

Den övriga delen av socknen genomgick storskifte strax därefter.

I Segersta skedde storskiftet i byn år 1785, på skogen 1791 samt i Landa och Gäversta 1790. Uppgift för övriga byar saknas.

Laga skifte

Trots storskiftet fanns vissa olägenheter kvar, men genom en senare förordning avhjälptes dessa. Den 4 maj ►

1827 kom nämligen en kunglig förordning med bestämmelser rörande *laga skifte*. Denna skiftesstadga har senare vid olika tillfällen reviderats Som framgång av det följande dröjde det också ganska länge, innan stadgan tillämpats och skiftet genomförts.

I Hanebo förrättades laga skifte i andra skifteslaget 1842, i första 1846, i Vallsänge och Gusbo 1852, i fjärde 1871, i Böle och Acktjära 1869, i Norrfly och Sörfly 1900, samma år i Granbo samt i Hårga och Ronemo 1908.

I Segersta förrättades laga skifte i Hullsta 1864, och därefter följde Byn 1868, Svedja 1864, Landa 1862, Gäversta 1869, Djupa och Bredåker 1870 och Nyänge 1879.

I det följande måste vi av naturliga skäl inskränka oss till att ge bara *ett* exempel på hur det hela kunde avlöpa – som synes inte utan komplikationer!

Den 28 juni 1843 inställde sig förste lantmätaren J W Widmark för att "öfverlägga om verkställigheten af för ordnadt Laga skifte".

Det var brukspatronen P C Rettig i Kilafors, som ansökte om detta.

Vid första sammanträdet företedde delägarna kartor och beskrivningar från storskiften 1780 och 1781, förrätade av lantmätaren Augustin Lenaeus, samt *nybruksdelning* förrättad 1828 och 1832. Håkanbo hade vid denna delning *17 tunnaland 8 kappland uppskattad* sådan jord. Men ingen av de övriga delägarna ville ta *fyllnadsjord* där. Kilafors bruks ägda 1 öres 13 penningland i Håkanbo skulle därför ej ingå i skiftet.

Det hade också överenskommits den 16 juni 1832, att för undvikande av "ägoblandningar och rättegångar" och för att få en bestämd gräns "imellan såväl ägor som uti skog och mark, Lilltjära byamän till Vallsänge och Gusbo afstått från andelar", som hemmanen nr 2, 3 och 5 i Lilltjära dittills innehaft i s k Bodängen belägen mellan Vallsänge och Gusbo hemskogar.

Bönderna i Gusbo och Vallsänge avstod nu å sin sida från "all vidare prentation å sådan mark på Lilltjära bys hemskog". Gränsen skulle "för öfrigt förblifva sådan den var år 1781" enligt "vad på kartan var utstakat". Någon delning dem emellan kunde inte "ifråga komma". Gusbo och Vallsänge skulle "dädanefter" underhålla alla gärdesgårdar, som Lilltjärabönderna dittills varit skyldiga till.

De berörda bönderna hade gjort anspråk på Landa *utfjällsägor,* och vid råskillnad mellan Gusbo/Vallsänge å andra sidan förbehållit sig "åtnjutande efter skatt av rättighet till uppodlingsjord och skogsmark i Håkanbo".

Ingen av de berörda byarna "hvarken yrkade eller bestredo skiftet".

I skiftet deltog jordägare i Lilltjära, Svedja och Sibo med tillsammans 56 skiften.

nr 1	Lilltjära	7 skiften
nr 2		8 "
nr 3 och sub 5		8 "
nr 4		7 "
nr 5 och sub 5		8 "
nr 1	Svedja	3 "
nr 1	Sibo	8 "
nr 2		7 "
	Tillsammans	56 "

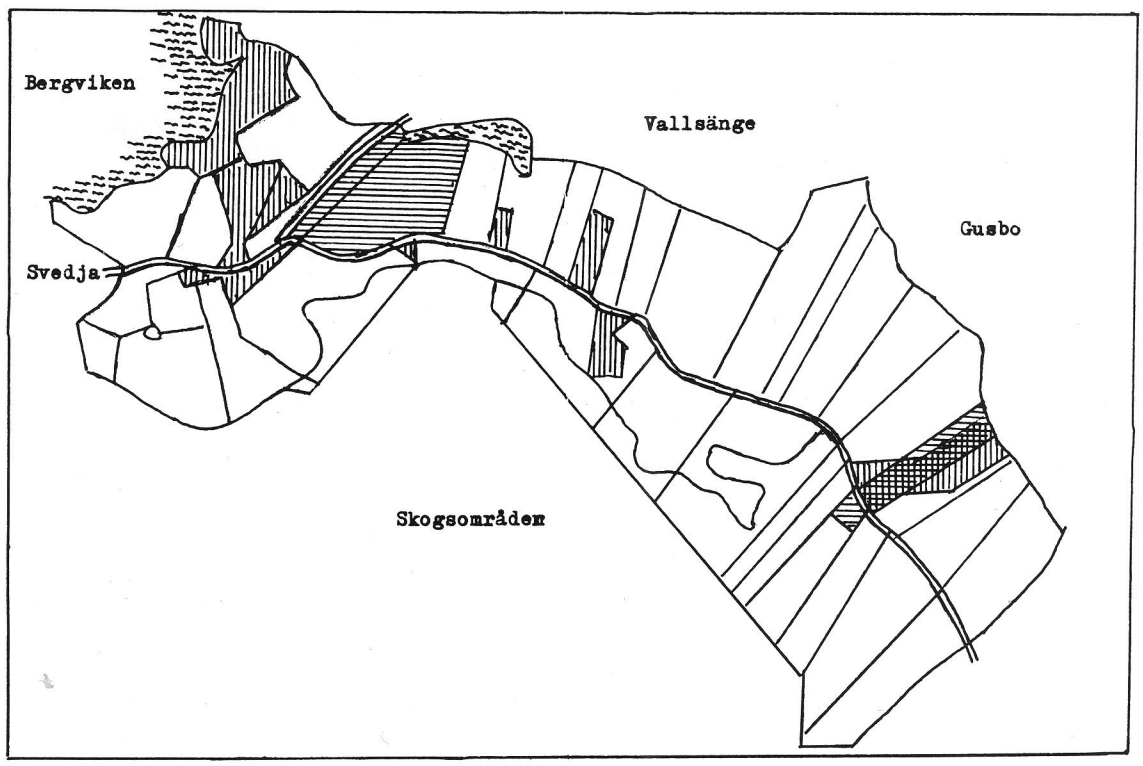

Karta över Lilltjära. Inlagt det utflyttade hemmanet nr 3. Vågräta linjer efter laga skiftet, lodräta linjer före. Våglinjer vatten.

Vallsänge och Gusbo hade "nyss afslutat skifte av skogen alla byar och Skifteslag imellan inom Socknen". De hade nu alla sina ägor sammanhängande "utan inblandning av det övriga skifteslaget" frånsett en del ägor på Sibo nr 1 och en del nybruksjord i Håkanbo.

Bönderna i *Lilltjära, Svedja* och *Sibo* hade emellertid sina inägor så "blandade att de icke annorlunda kunna än för en by anses". Skogen var samfällig, utom för Sibo nr 1. Delägarna hade medgivit skifte varför det skulle "i verkställighet gå". Detta beslöts den 10 juli 1843. Håkanbo, Vallsänge och Gusbo skulle som nämnts inte beröras, men de var med skifteslagets "utlåtande nöjda".

Sedan "förra skifteskartor å Inägor och nybruk upprättats", hade stora förändringar skett, varför det ansågs att "nymätning blefve erforderlig". Förrättningsmän var lantmätaren J W Widmark och godemännen Lars Larsson i Görtsbo och Nils Nilsson i Lenninge. Delägarna skulle "lemna erforderlig handtlangning".

Vid sammanträde den 14 januari 1845 beslöts att gränsen mellan Vallsänge/Gusbo och de andra byarna skulle följa bäcken, som gick genom Myckelängarna. Därför blev det ägobyten mellan Vallsänge/Gusbo och Kilafors bruk.

Innan detta kunde fastställas skulle dock en *gradering* av den i detta fall berörda jorden göras.

Vid skifte av nybruksjord den 18 juni 1832 hade emellertid överenskommits att byarna skulle få odlingsjord i Håkanbo. Detta visade sig medföra en komplikation: Håkanbo hade ju nu "afstått från sin rätt" att deltaga i skiftet, vilket Lilltjära byamän tydligen starkt underströk. Delägarna skulle därför nu också skifta den jord som Håkanbo avstått vid skiftet 1832.

Till sammanträdet den 14 januari 1845 hade delägarna underrättats om hur stor ägotillgång varje hemman i skifteslaget innehade enligt den upprättade *häfdebeskrivningen.*

Det visade sig nu, att delägarna inte kunde komma överens om "undantag af mark för gemensamma behof", varför detta skulle behandlas senare. De kunde inte heller enas om vad som borde "från skogsmarken *inrösas"* och läggas till inägorna, förrän undersökning kunde ske "på bar mark". Det skulle också undersökas, om Vålsveden på Lilltjära bys skog skulle kunna anses som inrösningsjord.

Vid sammanträde den 12 juni 1845 meddelades, att "Wålsveden besiktigats" och att den borde anses som skogsmark. Däremot hade nybruk söder om landsvägen *uppmätts* och graderats, liksom Rödningsmyran samt "2:ne af Soldater intagne nyodlingar", vilka var tjänliga till odling.

Den 18 juni fastställdes att gränsen mellan skifteslaget och Vallsänge/Gusbo skulle följa *avloppsgraven* och därför fastställdes ägobyten. Gränsen skulle gå fram till Vanntjärn "i så rät sträckning som belägenheten utan rubbning af redan upptagne afloppsgraf medgiver".

Delägarna överenskom också att undantag från skiftet skulle göras för följande:

a: Två grus- och sandtagsplatser, den ena i Rasängesberget söder om landsvägen och det andra i Flincks backe.
b: För vattenverk efter Svedjabäcken 2 tunnland.
c: Vägar i inägorna, där de var nödvändiga men i skogsmarken bli erforderliga.
d: Båthusplats och tvättställe i Bergviken inom sub 5, 2 kappland stort.
e: Linsäkningsplats i Vanntjärn.

Man enades också om alla från skogen "urskiljde myror, å hvilka, äfvensom i skogsmarken, mulbetet blifver gemensamt, hvarjemte Kölbergsmyran till *myrtägt* förbehålles".

Den 16 augusti skedde utstakning i Lilltjära, Svedja och Sibo, och det beslöts att det utstakade skiftet "af en hvar skulle tillträdas, så snart grödan blifvit inbergad och höstbete å gamla skiftet begagnats". Den som sått råg på gamla skiftet skulle dock "för kommande år begagna jorden".

De humlegårdar som genom ny delning kom att ligga på annans mark fick begagnas under 2 år av förra ägarna. Dessa fick sedan anlägga nya humlegårdar, men fick "afhemta vindor och ditfördt röte", men ej förstöra grunden.

Den 18 augusti förrättades "utstakning" mellan Håkanbo och övriga byar, liksom mot Vallsänge och Gusbo.

Den 11 oktober 1845 framlades kartan efter skiftet på *hemskogen.* Utstakning hade skett den 29 september och 4 oktober.

Hemskogen som nu skiftats tillträddes genast samt fäbodskogen så snart skiftet blivit utstakat där.

Den 20 jan 1846 upplästes upprättad *"Häfde Beskrifning",* som jämfördes med kartan. De som hade på "samfällig mark tillkomne lägenheter" fick under "sin lifstid begagna" dem. Det var knektar och "utavessar" som hade sådan jord. – I beskrivningen angavs mycket noga vilka personer och områden bestämmelsen gällde.

Häfdebeskrivningen, som upprättades år 1845, redogör för vad varje delägare innehade samt graden (godheten) på jorden. Denna är fördelad på *åker, sval, äng, odling* samt *avrösningsjord.* För varje hemmansnummer anges åkrarnas namn, så som dessa användes av ägarna sedan gammalt.

Det hela är ytterst detaljerat. Varje ägoslag för varje hemman är noggrant uppmätt och arealbestämt. – Man imponeras onekligen av den samvetsgrannhet som präglar förrättningen! Det hela är emellertid så sifferspäckat att det även i sammandrag skulle bli alltför omfångsrikt att återge. Vi måste därför avstå, detta också med tanke på att det här endast gäller det laga skiftet för *ett* av områdena i socknen.

Forts. sid 14

I Kilafors på 1880-talet

Informatorsbrev berättar

Den brevsamling som vi här återgivit vissa delar av har genom förmedling av prosten Almgren ställts till vårt förfogande av f. stiftssekreteraren Erik Westlund, Uppsala. Den unge Kilafors-informatorn var hans morbror.

Kanske tycker någon, att vad som här skymtar egentligen närmast är idel vardagligheter. Det finns då skäl att erinra sig Harry Martinsons ord i Kap farväl: *"Vardagligheten är all historias botten".*

I själva verket ger informatorns brev en åskådlig bild av hur livet gestaltade sig för människor i vår bygd för närmare 100 år sedan. "Vardagligheterna" speglar också i hög grad både tidens materiella standard – med dess utpräglade sociala skiktning – och den för sekelslutet karakteristiska tidsatmosfären.

Red. tackar hr Westlund för hans vänlighet att låta os ta del av det unika materialet!

Elow Brolin

Den 1 oktober 1888 kom en ganska nykläckt student som informator till Kilafors bruksherrgård. Han hette Karl Edvard, var son till "Erks Kalle", bonden Carl Gustaf Andersson på Eriksgården i Österbyn av Husby socken i Dalarna.

Karl Edvard var äldste sonen. Han låg kanske därför närmast till att i sinom tid ta över hemmanet, men då det utom honom fanns fyra söner och tre döttrar i familjen och successionen därför rimligtvis var säkrad, beslöts det att han skulle få gå "den lärda vägen". Han hade nämligen tidigt visat intresse för studier.

Det fanns dock ett hinder. Inte mindre än fyra generationer levde på gården, och den äldsta – Karl Edvards farfarsmor – hade tydligen stort inflytande. Hon tyckte att "det var bättre, att han blev en bra bonde än en dålig präst". Saken ställdes på framtiden. Först när den gamla gumman avlidit 1880 kunde hans planer sättas i verket. Han inskrevs vid läroverket i Gävle 1881 och blev student våren 1888.

Som studerad karl tog han sig namnet Hällsjö, vilket i hans fall uppenbarligen inte var uttryck för något slags snobberi eller lärdomshögfärd: han var djupt rotad i det gamla bondesamhället och bevarade ett starkt intresse för allt som hände i lantbruket både hemma på fädernegården och runt omkring honom där han nu kom att vistas. Det framgår tydligt av hans livliga brevväxling med föräldrar och syskon hemma i Österbyn.

Det är några utdrag ur den brevsamlignen som här följer. Breven ger en säkert mycket verklighetstrogen bild av livet på och kring Kilafors herrgård för bortåt hundra år sedan.

De personer som figurerar i breven är givetvis brukspatron Rettig själv, hans fru, dottern Augusta ("Gusten kallad"), hans elev Gunnar Silfverstolpe (en dotterson), "kapten Silfverstolpes på Carlslund", hushållerskan fru Jenny Johansson m fl anställda samt ytterligare ett antal personer från bygden. – Den unge informatorns meningsbyggnad och stavning har genomgående bibehållits.

> **Den 1 oktober 1888** börjar alltså det hela – eller rättare redan dagen före. Karl Edvard tog nämligen god tid på sig. Han första brev från den nya konditionen påbörjades redan ankomstdagen den 30 sept och fortsatte dagen därefter.

Framkommen till stationen möttes jag af Brukspatrons kusk som skjutsade mig och inspektorn upp till bruket. Herrgården ligger på 10 minuters väg från station, mycket vackert utmed sjön Bergviken. Herrgården består af en hafvudbyggnad och tvänne flyglar och är omgiven af en trädgård med växthus, rundt omkring ligger stall, ladugård, såg, kvarn, hammarsmedja, klensmedja, verkstad, masugn, förvaltarbostad m.m. I förbindelse med kvarnen är inrättad en dynamoelektrisk maskin som till kl 9 e.m. lemnar upplysning åt herrgården, förvaltarbostället, stallet och ladugården. Hr R. är mycket rädd för totogenlampor, de exploderar så lätt, säger han. Jag har fått mig anvisade tvänne vindsrum i ena flygeln, mycket trefliga med vidsträckt utsigt öfver sjön och bergen däromkring. Skall framdeles lemna en beskrifning öfver dem.

Under mina rum måtte visst bo en friherrinna Åkerhielm.

Herrskapet består af patron, fru och en något döf dotter Augusta, Gusten kallad, Gunnar Silfverstolpe, liten, späd och fin, men efter vad jag hört sägas af hans guvernant fröken Hartman mycket flitig, läraktig och förståndig, han är blott på tionde året. Herrskapet är mycket vänliga och snälla och jag tror att jag här skall trifvas utmärkt.

Har i dag jämte frök. H. och Gunnar varit i kyrkan i Hanebo, som ligger vid lag en fjärdingsväg härifrån, det var andra gången jag åkte efter par, det kan nog vara roligt att blifva skjutsad men roligast är i alla fall att få köra själf. Det tänker jag också att jag skall få, ty min discipel har en häst för egen räkning, en ölänning i 5:e året, rätt liten men morsk och argsint.

Hvad mat och dylikt vidkommer är här åtskilligt finare än på Marma (hans tidigare kondition), frukost ätes kl 1/2 9, middag kl. 2, kväll 8. Till frukost får vi strömming och potatis, smörgås, ägg, kaffe och mjölk eller välling, omedelbart efter middagen kaffe. – Har i dag haft tentamen med min discipel inför hans guvernant och utföll denna tentamen synnerligen bra.

> **Den 11 oktober** ger KE (vi kan i forts kalla honom så) besked om en för informatorer inte alldeles vanlig fritidssysselsättning:

Som motion brukar jag också nu 2 gånger om dagen vara ute på åkern och plöja 1/2 á 3/4 timme. 5 plogar äro i ständigt arbete, de äro af järn men gå utmärkt bra åtminstone 3 af dem och därtill är marken fri från stora stenar. Dessutom är Gunnar och jag ute och åker på Putte (ölandshästen) en timme eller så dagligen.

> **Den 15 oktober** fortsättes brevet. "Herrskapet" rymde tydligen fältet under höststädningen. Han undslipper sig en viss jämförelse av herrgårdsstandarden, kommenterar höstarbetet på gården och upplyser om aktuella arbetslöner.

Hela första veckan jag var här voro herrskapet i Stockholm, medan höststöket pågick och Gunnar och jag ensamma hemma. Till kapten Silfverstolpes på Carlslund 1/4 väg härifrån har jag ofta varit, sist i dag, då Gunnar och jag varit där sedan i förmiddags. Där ha de det betydligt enklare både med mat och annat än här i Kilafors.

Tröskningen kommer troligen snart att taga sin början, ty förra veckan var man sysselsatt med att sätta i ordning den lokomobil som drager tröskverket. I förrgår köpte patron en häst 1 1/2 år gammal för 125 kr. i stället för en gammal märr som skall slagtas. Jag får dock ej smaka något af hästköttet, enär de ej tycka om sådant på herrgården. För det mesta ätes där fogel och fårkött.

Dagspenningarna på bruket äro 1,10 för dagsverkare, 1,30 för hyttarbetare.

Den 22 oktober. Mestadels brevväxlar KE med sin far men emellanåt också med sina syskon. Denna gång är brodern Gustaf adressat. Det blev ett omfångsrikt brev med notiser om dagsprogram, gårdens bestånd av hästar och kor, mjölkpris, middagsgäster, tjänstefolk (som han tydligen står väl hos!) osv.

Här mår jag alldeles förträffligt, kanske något för väl. Som det kanske kan roa dig att höra hvad jag gör under dagens lopp, så skall jag beskrifva, hur jag vanligen tillbringar dagen.

Klockan något före 7 kommer en piga – hon heter förresten Kristin – och eldar här uppe och borstar mina skor och kläder. Så snart det är gjordt, går jag upp, kläder och tvättar mig, går så ut och går en stund, vanligtvis ner i verkstäderna nu, sedan det blivit så hårdt i marken, att de ej kunna plöja, förr gick jag alltid ut och plöjde före frukosten. Läser så till kl. 9, då vi äta frukost till kl. 1/2 10. Därefter går jag och Gunnar ut och går till kl. 10, då läsningen börjar och fortsättes till kl. 1, någon gång till 2 med 15 minuters rast mellan hvar timme.

Under rasterna äro vi också vanligtvis ute och gå och göra då alltid en påhelsning i stallet. Gunnar är nämligen lika stor hästvän som jag, och sanningen att säga, är stallet och klensmedjan de ställen på bruket, där jag bäst trifs. I stallet finnas 20 hästar, ölänningen inräknad. Hästarna skötas av en kusk Sundquist och en stalldräng Persson.

Ladugården (30 kor) skötes af en piga (Anna), en lagårdsgubbe och hans hustru. Mjölken säljes för 25 öre kannan. Det harmade patronessan rätt mycket, när en bryggare Svensson från Söderhamn häromdagen var här på middag och omtalade, att han hade 40 kor och fick sälja all sin mjölk för 40 öre kannan.

Middag ätes kl 2-3 och som här är främmande nästan hvarannan dag, är det vid dessa tillfällen alltid mera kalasaktigt än vanligt. På e.m. äro Gunnar och jag vanligen ute och åka 1 timme på Putte och åka vi då rätt fort, roligare är dock att åka efter par och köra själf, ehuru vagnshästarna, Blända och Fräya, äro ena stora drullar. I synnerhet Blända är mycket ilsken af sig, så att jag till en början fick lof att hålla mig på vederbörligt afstånd. Nu spänner jag dock både för och ifrån henne obehindradt.

Klockan 6-1/2 8 läser Gunnar på sina lexor uppe hos mig; kl. 8 ätes och kl. 9 är allt mörkt och nästan alla i säng; jag brukar dock vanligen ej lägga mig så tidigt, utan sysselsätta mig med att läsa eller skrifva.

Hushållet skötes af en fru Jenny Johansson, rätt treflig och snäll; vid bakning brukar hon skicka upp bärkakor och dylikt och när hon då får tillbaka assietterna fullskrifna med vers, är hon förtjust. Kökspigan heter Karin och hon som passar upp heter Calla. Ehuru nu flyttningen pågår flyttar dock ingen härifrån, tjänare stannar här vanligtvis mycket länge, så har Calla varit hos Rettigs i 14 år, hushållerskan i 13; någon ledigvecka beviljas ej heller, utan få pigorna ledigt, när de så behöfva och dessutom hafva de alla måndagar att disponera för egen räkning.

Pigorna bo i öfra våningen af en flygel midt emot den jag bor i. I måndags var jag dit upp, de hade det mycket trefligt i sina rum. Anna sjunger mycket bra och spelar cittra och fru Johansson har i sitt rum en orgel, som hon spelar på. Jag har det dock kanske allra trefligast i mina rum.

I söndags var här bjudning för stationsinspektorn Berggren med familj, han har 2 söner och 2 döttrar och som lärarinna för dem en studentska, fröken Sjendin från Falun. Stationsinspektorn spelar fiol mycket bra och han hade med sig en ingeniör Klint, som också spelade fiol. En af fröknarna Berggren spelade orgel och piano och frök. Rettig och en guvernant hos en handlande härstädes fröken Blombergson spelade också piano så vi fingo höra rätt mycket musik. Också är brukspatron en stor älskare och troligen också kännare af musik.

Midt under musiken blefvo vi varse ett starkt eldsken på himmelen i nordvest åt Söderhamn till och fruntimren i synnerhet blefvo rätt ängsliga ty de trodde att det var staden som brann. Genom telegram kom dock snart underrättelse att det var den i stadens närhet liggande Marma brädgård som brann. Dagen därpå fingo vi veta att 20.000 tolfter plank och bräder brunnit och att skadan uppgick till en half million kronor.

Den 15 november är det dags för en ny rapport hem. Han berättar om att det nu är "den ypperligaste skridskois", om stor oro i lägret en dag och om patronessans ålderstigna mor.

I lördags voro jag, fröken Hartman och Gunnar ute på Bergviken och åkte skridsko. Kl. 5 måste mina följeslagare gå i land men jag, som då nyss kommit ner, sade att jag skulle dröja kvar 15 minuter, som jag ock gjorde, hvarefter jag gick direkt upp till min kamrat Björklund och hörde på när han läste med sina pojkar. Där stannade jag en timme.

När jag så kom hit hem, var här den största uppståndelse. Patronessan kallsvettades, Gunnar var blek som ett lik och alla voro i hög grad bestörta; de trodde nämligen fullt och fast, att jag drunknat och stodo i begrepp att sända ut folk på isen att söka rätt på mig, alldenstund de visste, att jag ej ärnade stanna på isen mer än 1 kvart och då redan mer än 1 timme förgått, utan att någon hört af mig. Det må dock tilläggas, att herrskapet här är alldeles fasligt sjåpiga och rädda af sig.

Här i byggnaden under mig bor patronessan Rettigs mor, Baronessan Åkerhielm, jämte en gammal dotter. Gumman är mellan 80 och 90 år och alldeles döf. Hennes krafter ha nu börjat aftaga, så att de i flera dagar väntat att hon skulle dö.

Den 20 november skriver han igen. Han tackar sin bror Gustaf för brev. "Några staffel funnos väl, men hvad gör det" säger han. Han inpräntar dock hos sin bror vikten av att "med flit vinnlägga sig skrifva och stafva väl" samt fortsätter:

Apropos det, så håller jag nu på att lära ett par af pigorna och hushållerskan här att skrifva och stafva bättre, än de förut göra.

Den sjuka gumman som jag skref om i förra brefvet är nu död och skall jordas om fredag, då här troligtvis blir ett storståtligt gravöl, jag skulle önska att slippa vara med på ståten. Pigan som städar åt mig är också så rädd att gå hit upp, att hon måste ha sällskap med sig. Hon är rädd för spöken och det är för resten många här i huset, som tro på sådana men inte undertecknad.

Av vad han därefter nämner förstår man, att också 1880-talet kunde ha sina ungdomsproblem:

I söndags åkte jag till kyrkan på skridskorna; jag går nästan hvar söndag i kyrkan. Folket här påstås ej vara mycket kyrksamma af sig. Jag tycker dock, att det är mera folk här i kyrkan än därhemma, men så är det mycket ungt folk, både drängar och pigor, som gå till kyrkan endast för att ställa till bråk och oväsen midt under predikan, som fallet var i söndags. Hos brukspatrons läses för öfrigt predikan hvar söndags förmiddag och då får allt husfolket vara inne och höra på. Jag tänker ni gör så därhemma också fortfarande.

Sista brevet före julhelgen är daterat **12 och 13 december.** Han vill gärna fara hem över julen men har tydligen utsatts för intensiv bearbetning att stanna kvar på Kilafors. Det blev till slut så att han firade julen i sitt föräldrahem.

Den 9 januari 1889 är han tillbaka och skyndar sig att skriva hem. Han berättar bl a om en julgäst, patronessans bror baron Åkerhielm, och sitt intresse för folkliga uttryckssätt:

Baron Åkerhielm reste ej härifrån förrän i tisdags. Emedan han visste, att jag antecknade allmogetalesätt för lektor Kempffs räkning, hade han skrifvit upp åt mig en hel mängd helsingetalesätt, som jag fick när jag kom hit. Han ville att jag i gengäld skulle åt honom taga reda på gamla väderleksspådomar och dylikt.

Den 27 januari har han bl a att förtälja om en utfärd tillsammans med sin elev som tydligen haft ett rekorderligt jullov. Man får också en liten glimt av äldre tiders rojalism.

I förrgår (lördag) förmiddag foro Gunnar och jag med Putte (öländingen) till Hemstanäs, 1 1/2 mil härifrån, för att helsa på löjtnant Rettig, som bor där och sköter egendomen. Vägen dit tillryggalades på 2 1/4 timme, ehuru det var mycket backig väg, som gick nästan hela tiden genom skogen. Trakten däromkring är mycket vild men också mycket naturskön. ►

Själfva herrgården var mycket stor och präktig och till och med trefligare än Kilafors. Löjtnanten bor där med hushållerska, betjänt och mejerska. Han är i synnerhet intresserad af ladugårdsskötsel, men på grund af en mängd uppdrag har han högst litet tillfälle att vara hemma. vi stannade där till i går eftermiddag, då vi foro tillbaka, vi skulle nämligen börja läsa i dag.

Hvad som nu i synnerhet sysselsätter tankarne, är de stora högtidligheterna i Stockholm med anledning av konungens 60-års fest. Äfven här på Kilafors högtidlighölls dagen med en präktigare middag än eljes är fallet, och så dracks kungens skål. Både brukspatron och i synnerhet patronessan äro stora beundrare af konungen och konungadömet.

Den 21 februari domineras brevet av KE:s funderingar om framtiden, som inte är helt bekymmerslös. Vad han säger ger en ganska talande bild av en dåtida studiosus' ekonomiska läge.

Hvad mig själf vidkommer så börjar det nu också bli tid att tänka på framtiden. Herrskapet vill ovillkorligen, att jag skall stanna här ett år till ty min elev kommer ej att börja skolan i höst, men jag har svarat dem, att det omöjligen låter sig göra, så vida jag ej skulle helt och hållet slå ur hogen att fortsätta läsa till läkare, men det ärnar jag ej göra, så länge det finnes minsta gnista af hopp om framgång kvar.

Således återstår för mig troligtvis ej annat än att i början af september för alltid lemna Kilafors med ett par hundra kronor mer än när jag kom dit, men hvad förslår det i Upsala? Någon hemställan att få låna penningar af brukspatron vet jag ej om det lönar sig att göra. För resten är brukspatron så gammal att han kan falla ifrån hvar dag som helst.

Jag har tänkt att kunna reda mig i Upsala med 500 kronor om året. Under tio år sulle det sålunda med ränta kunna stiga till måhända något öfver 6000 kronor. Och blefve jag väl en gång läkare, skulle jag väl kunna gälda den summan, men hvarifrån få så mycket penningar?

Den 12 mars berör KE först den sjuklighet i rettigska familjen och omgivningen som han nämnt om i föregående brev, fortsätter sina kommentarer kring yrkesvalet och slutar med en lägesrapport om vad som pågår kring bruket.

Här är fortfarande mycket sjukligt, en av pigorna (Anna) har nu mycket svårt insjuknat i blindtarmsinflammation, inspektorn och hans fru äro också sjuka. Fröken Augusta är nu i Stockholm och vårdas där, sedan en läkare i Söderhamn förklarat hennes sjukdom beroende af döfheten och måhända obotlig. Herrskapet har också varit i Stockholm en vecka men väntas hem i morgon.

Åt några dystra tankar på grund af den stora sjukligheten omkring mig hänger jag mig icke, som far tycks frukta. Tvärtom stärkes jag än mer i min föresats att om möjligt läsa till läkare. Verksamhetsfält torde ej komma att fattas. Särskilt två skäl driva mig till att välja denna bana. 1:0 en läkare har mer än någon annan tillfälle att hjälpa sin nödställda nästa, 2:0 får han föra ett mycket rörligt lif något som i synnerhet faller mig i smaken. – En prests stillsamma lugna lif tror jag ej skulle passa mig, det gåfve alltför mycket tillfälle till grubblerier, hvartill jag nog är rätt mycket fallen.

Rörelsen här uppe i Helsingland har varit ganska liflig, timmerdrifning i största skala har pågått och pågår ännu omkring Kilafors. Ofantligt med timmer ligger nedkört på Bergviken eller vid järnvägsstation förutom vid alla andra ställen där bruket har skogar och sågar. Järnvägstrafiken är också synnerligen liflig. Ej mindre än 22 tåg expedieras nu om dagen vid Kilafors station. Oerhörda massor foder fraktas hit eller går norrut. Timmer och kol tas till bakfora.

Bruksarbetarne ha väl nu en hel månad eller mer varit sysselsatta att köra ut gödsel med 12 á 15 hästar och 8 lass om dagen pr häst.

Den 19 mars ger KE en för en sentida läsare ganska intressant upplysning om dåtida löneläge. Han har uppmanats av herrskapet att höra efter i sin hemort om det finns någon lämplig person, som skulle vilja ta anställning som lagårdskarl vid herrgårn. Lön för en sådan uppges vara 450 kr om året, 1 rum och kök, en kanna mjölk om dagen samt vedbrand och potatisland. En piga hade i lön 90 kr per år, 5 kr i städsel, 5 kr till jul, 10 kr till midsommar samt en klänning och skor. – Och sjukligheten fortsätter.

För öfrigt är allt sig likt. Sjukligheten fortfar. Herrskapet kom tillbaks från Stockholm med den upplysningen att frökens sjukdom är obotlig. Hon ligger nu i Stockh. och patronessan är alldeles otröstlig, jag tycker det är sämre ställdt med henne än med fröken.

Den 31 mars återkommer han till frågan om anställandet av en lagårdskarl. Han vill helst inte ha nåt att göra med saken, ty "herrskapet är rätt nogräknadt och skulle personen icke vara bra finge väl anskaffaren skulden". F ö berättar han om vådeld och stort kalas.

Jag har varit till en by en fjärdings väg härifrån, där elden kommit lös i en handelsbod, som från kl 1/2 9 till 10 nedbrann fullständigt. Släckningsarbetet gick ganska raskt. Några raska drängar bokstafligen sleto sönder byggnaden. Ena långväggen föll på en gång så stor den var och därefter knuffade de omkull muren upp i eldhögen.

I morgon är patronessans 60 års födelsedag, och då blir här stor fest, ehuru hon själf ingenting vet af. Slägtingar och vänner från alla håll komma då hit, bland andra konsul Rettig från Gefle. I går var ock stor middag för några bekanta i trakten.

Den 12 april skriver KE till den lärarinna som han hade i den lilla byskolan hemma, betygar henne sin tacksamhet för vad hon gjorde för honom och berättar om hur hans liv förflutit sen den tiden.

Den 12 maj noterar han, att han följt sin fars råd "att ej läsa så mycket", en uppmaning som han dock tycker "vara särdeles obehöflig". Han har nu som sin efterträdare skaffat en kamrat, Olsson från Färnebo. Han konstaterar vidare att det är "mycket dystert i huset": dottern Augusta ligger ännu sjuk i Stockholm (vilket kostar "12 kronor om dagen" – man erinrar sig bruksarbetarens daglön!), patron själv har "haft anfall av en gammal hjärtåkomma och fruktar nu att han snart skall dö". För första gången tillåter han sig också en kritik av både huset och herrskapet:

Också är här i huset mycket dystert och stilla, själfva rummen äro mörka och dystra och allt synes mig helt och hållet stämma öfverens med herrskapets i högsta grad konservativa, gammaldags åsigter och ofördragsamhet mot olika tänkande.

F ö fylls brevet för ovanlighetens skull med en hel del ryktessmiderier från köksregionerna. Men så besinnar han sig:

Nu har jag verkligen skrifvit ett brev, som skulle anstå hvilken sqvallersyster som helst. Också är det ej underligt om jag lärt mig sqvaller, då här sqvallras så att jag tycker, bruket borde heta Sqvallerfors!

Jag tänker väl, att jag också fått min beskärda del af förtal, ehuru ännu intet nått mitt öra.

Dock är folket här uppe mycket snällt och hyggligt och i allmänhet kyrkligt utaf sig. Såväl på bruket som utomkring i socknen ifras mycket för missionen. Fröken Åkerhielm står i spetsen därför och genom syföreningar samlades sålunda här på bruket i fjol 200 kronor. Ett lotteri, som i påskas tillställdes för Eugeniahemmets räkning, inbragte nära 100 kr.

Jag förstår ej hvarifrån folket här får sina penningar, då de äro i allmänhet mycket fattiga och dagspenningen låg. Så vet jag t.ex. en dagsverkare här som har många barn och som fått reda sig med 1 kr om dagen liksom alla de andra förstås men därtill har halfva vintern så godt som fått köpa foder åt sin ko. Också ser det mycket fattigt ut i stugorna.

Den 12 juni noterar han att det är "full sommar", och som den bondson han är ger han akt på hur årets gröda artar sig: "Höet ser lofvande ut, rågen också, vårsädet är dock skäligen tunt."

Hans kondition har nu avslutats med examen pingstafton. Även en annan

Forts. sid 17

"Svegs-Märta" – ett 60-årsminne

Religionshistorisk forskning, bevarande dokument liksom muntlig tradition visar, att 1800-talet kännetecknades av osedvanligt stark religiös aktivitet. Detta gällde landet i sin helhet, men också vår bygd. Så berättas t ex i *Missions Tidning* den 8 augusti 1840 om att

> *". . . i Hanebo tillstädeskommo 15 präster och 4-5000 personer från upp till 20-30 mils avlägsna trakter för att övervara ett möte. Talare vid detta tillfälle var bl.a. kontraktsprosten Moberger, hovpredikant Schedin, kyrkoherde Törnkvist, komministerNorell, Söderhamn, brukspredikant Lundkvist, Ljusne m.fl."*

Utöver präster som stödde den framväxande pietistiskt betonade väckelsen (alla gjorde det som bekant inte) framträdde också många lekmannapredikanter, ofta män ur folkdjupet – bönder, bondsöner, hantverkare osv – som såg som sin livsuppgift att föra vidare till andra vad de själva upplevt.

I de allra flesta fall var det fråga om manliga personer, kolportörer (bok- och skriftspridare) och predikanter, som vandrade omkring, sålde sina skrifter och ledde samlingar, till en början oftast i hemmen.

Just i vår bygd framträdde emellertid en kvinnlig företrädare för den nya rörelsen. Det var "*Svegs-Märta*" från Segersta, på sin tid vida känd – och välkänd – i vår del av Hälsingland och även över landskapsgränserna.

Det är i år jämnt 60 år sedan hon gick bort i hög ålder. Sannolikt finns det några av denna tidnings läsare som ännu minns henne, andra påminner sig kanske, att de någon gång hört hennes namn och verksamhet nämnas. För flertalet torde hon dock vara ganska okänd. Det finns skäl att något erinra om vem hon var och hur hon verkade.

Märta Eriksson, som hon egentligen hette, föddes den 9 oktober 1829 i Glöte by, Linsells kapellförsamling av Svegs pastorat. Därav namnet "Svegs-Märta". Att hon rent intellektuellt var tidigt utvecklad visas av att hon på egen hand lärde sig läsa så tidigt att hon redan i 4-årsåldern flytande läste de böcker som fanns i hemmet.

Föräldrarna beskrivs som fromma människor, modern tydligen mera jordnära och representerande en äldre fromhetstyp, fadern däremot ytterst aktiv för att hos barnen tidigt inpränta den känslomässigt starka gudsfruktan som präglade honom.

Efter faderns bortgång, Märta var då endast 9 år, tycks hon en tid ha varit mindre inriktad på vad fadern så intensivt sökt lära henne, men det berättas att hon både under konfirmationsundervisningen – och framför allt senare under tonåren – ofta var grubblande, olycklig och ångestfylld. Det synes framför allt ha varit tanken på Gud som den stränge domaren som gett henne oro och ångest. "Vart flyr jag för Gud och hans heliga lag?" är ett yttrande av henne från denna tid som ofta citerats.

Svegs-Märta.

Det var ont om arbetstillfällen i hennes hembygd, och som många andra ungdomar måste hon ut och söka arbete. Hon kom då vid 19 års ålder till Växbo by i Bollnäs, där hon fick arbete med spånad och vävning.

Här kom en vändpunkt i hennes liv. Efter ett besök på en julbjudning där det även förekom dans (en prästman hade på hennes fråga förklarat att det inte var något orätt däri), berättas det att hon greps av stor samvetsnöd och ångest.

En kväll inte långt därefter kom hon att vara tillsammans med några kvinnor. Bland dem var en äldre kvinna, som utstrålade glädje och trygghet. Hon förklarade orsaken: Gud hade i sin nåd löst henne från hennes synder. Detta grep, berättas det, Märta så djupt att hon avsvimmad måste bäras i säng.

Svegs-Märtas grav på Segersta kyrkogård.

Mötet med den äldre kvinnans glada trygghet i tro på Guds nåd blev av avgörande betydelse för Märta. Efter en omvälvande andlig upplevelse med inslag av vad som närmast kan betecknas som en Kristus-vision kände hon sig befriad från sin oro och ångest.

Hennes frälsningsupplevelse var enligt alla vittnesbörd oerhört stark. Det dröjde inte heller länge, förrän hon spontant började vittna om den och samtala med människorna i bygden. Hon deltog i "samlingarna" i byarna, sjöng och läste bibelställen som visade den väg till frälsning hon själv funnit.

Ryktet om henne spred sig nu snabbt till andra trakter. Hon efterfrågades från olika håll och kom att företa långa vandringar från den ena byn till den andra, inte endast i vår bygd utan även i andra delar av landskapet liksom angränsande delar av Gästrikland.

Vid denna tid gällde emellertid det s k konventikelplakatet, en lag som förbjöd enskilda samlingar utan närvaro av präst. Det var inte tillåtet för "gamla och unga, kände och okände, få eller flera" att samlas i enskilda hus "under förevändning att bruka sin andakt och enkannerliga gudstjänst", som det hette. Sammankomster av det slag Svegs-Märta medverkade i var alltså under flera av hennes första verksamhetsår olagliga. – Konventikelplakatet upphävdes först år 1858.

Det hände därför att hon flera gånger kom i konflikt med myndigheterna, representerade av länsmän och fjärdingsmän, samt hotades med hand- och fotbojor och fängskjuts. Vid dessa tillfällen synes hon dock ha bevarat ett orubbligt lugn och ibland svarat så avväpnande att aktionen inställdes.

Predikat i egentlig mening tycks hon inte ha gjort: hon samtalade med folket, läste bibel och postilla, sjöng och bad. Med det starka engagemang hon hade, är det dock svårt att ange var gränsen gick mellan samtal, bibelförklaring och predikan i egentlig mening. Utmärkande för henne berättas vara att hon starkt betonade det rent *evangeliska* i det kristna budskapet, förkunnelsen om Guds nåd. En hävdatecknare summerar, att hennes tema kan sammanfattas i sången: "Här bjudes nåd åt syndare, och dubbelt åt de sämre."

År 1856 gifte hon sig med Jan Jansson i Bäckänge, Segersta, och i deras äktenskap föddes nio barn. Hon blev till sin död bofast i socknen. Detta innebar dock inte, att hon slutade med sina vandringar. Ibland tog hon också ett eller ett par av sina barn med sig. Hon var alltjämt eftersökt och efterlängtad.

Hur var hon som människa? Man kan kanske av den frimodighet hon visade mot både världsliga och kyrkliga myndigheter misstänka, att hon var en ganska stursk, hårdför

Forts. sid 16

Harald Olsson

"Mosjö-Lasse" – Hanebos siste nybyggare

Det kan kanske vara av intresse för denna julpublikations läsare att veta något om den siste nybyggaren på Hanebo finnskog. Det var en på många sätt originell man denne Lars Sandberg, som han egentligen hette: rättfram i sitt tal, orädd och med stor förmåga att redan vid första mötet se vad människorna gick för och bedöma dem därefter.

Sandberg föddes i en sågstuga vid Mosjön år 1848. Vid denna tid ägdes skogarna kring sjön av Kilafors bruk, som också drev en såg vid Mosjön. Som vuxen fick han arbete där, och under de tider då sågen inte var i drift arbetade han som kolare åt bolaget. Han gifte sig, och i äktenskapet föddes två söner, Per och Olle.

Kanske hade han blivit bofast på den plats där han fötts och hade sitt arbete, om inte en affärstransaktion mellan skogsbolagen kommit att helt förändra hans tillvaro. Kilafors bruk bytte bort sina skogar i området – Gopskogen och den s k Torpkilen – till Kopparfors AB. Sågen lades ned, och Sandberg blev överflödig. Han måste se sig om efter en annan möjlighet att försörja sig och sin familj.

Det blev vid Flybo fäbodar, dit han flyttade med familjen på vårvintern 1901. Någon häst hade han inte. Han fick själv dra sitt bohag på skaren till sitt nya hem i en fäbodstuga.

Beten fanns det runt om i skogarna, men ingen uppodlad mark. Fäboden hade ju tidigare varit bebodd endast sommartid. Den mark som behövdes för att odla måste han därför själv och av egen kraft röja och bryta.

Det var ett hårt arbete, men segt och målmedvetet lades under årens lopp teg till teg för att ge vad som krävdes för livsuppehället i denna självhushållningens tid.

Men avkastningen från de små åkerlapparna räckte självfallet inte för familjens behov. Det blev långa perioder av timmerhuggning och kolning, och däremellan fick man lita sig till vad jakt och fiske kunde ge.

Fisket hade givetvis en mycket stor betydelse i ett hushåll som Sandbergs. Det gällde att ta vara på allt som kunde användas i hushållet. Torkade gäddor från vårfisket – som var särskilt givande – blev en värdefull reserv, och saltade abborrar fick ersätta den köpta sillen, som annars på den tiden var en gängse vardagsmat. Min far låg uppe i Flybo och körde timmer då seklet var ungt. Han berättade om Mosjö-Lasses kommentar, när sillen stektes under matrasten:

"Köper du sill, fast du har hela Ljusnan att ta fisk ur" – Ett otroligt slöseri, enligt Mosjö-Lasse!

Fiskredskap kunde man förfärdiga själv, liksom fångstfällor för en del villebråd. Men ett ordentligt jaktvapen krävdes. Av smeden A.F. Norlin på Åmots bruk beställde Sandberg därför en dubbelpipig lodbössa. Det var ett fint vapen (jag har själv sett det), men så kostade det också 60 kronor – en mycket stor summa med hänsyn till penningvärdet på den tiden. Men investeringen var nödvändig. Sonen Olle har också berättat för mig, att hans far sköt skogsfågel, som såldes i Ockelbo och Gävle, för att klara avbetalningarna.

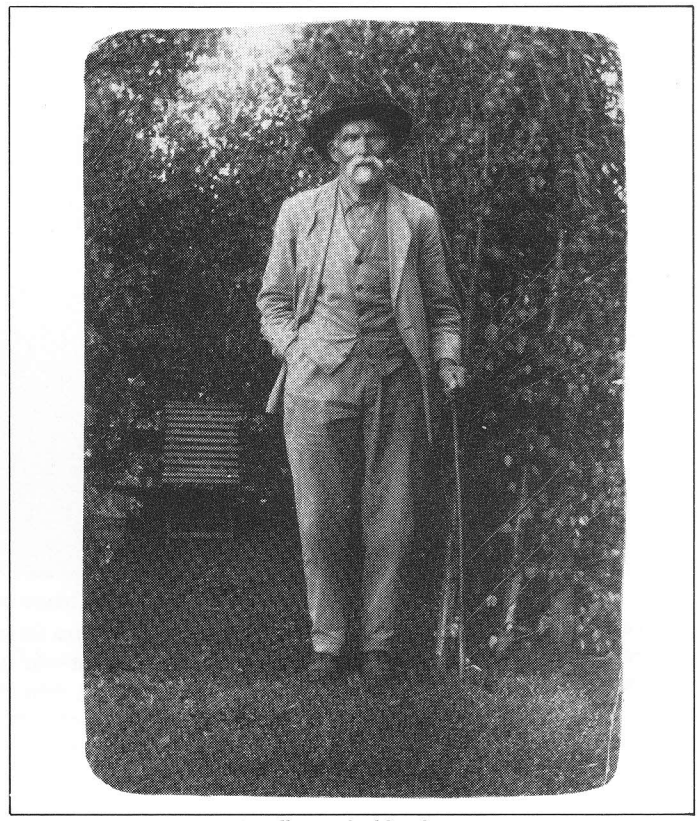

Lars Sandberg på äldre dagar.

De utsatta fällorna i skogen kunde också ge välkomna bidrag: det gällde att ta tillvara varje möjlighet att skaffa nödvändiga kontanter. Själv minns jag mycket väl de mårdgiller som fanns i skogarna kring Flybo och Kvarnböle fäbodar ännu så sent som på 1920-talet.

Från min barndom minns jag också Mosjö-Lasse själv mycket väl, då han på gamla dar kom vandrande den långa vägen från Flybo till Granbo. Han brukade hälsa på och övernatta hos oss, då han varje år gjorde sin "affärsresa" till garvare Wallander för att sälja skinn och köpa läder.

Det var något av en sensation då denne skogarnas reslige son steg innanför dörren! Och samtalsämnen saknades inte. Han var vaken och intelligent och ville hålla sig väl underrättad om vad som hänt och rörde sig i tiden. Och hans kommentarer var träffande.

Det gick många historier om hans kvickhet och slagfärdighet. En gång var han inne på apoteket i Ockelbo. Han såg sig omkring och frågade apotekaren vad det var i alla burkarna på hyllorna. Apotekaren ville väl inte ge sig in på en lång redogörelse utan svarade bara: "Jag vet inte." Mosjö-Lasses kommentar kom blixtsnabbt: "Vad ska du här och göra, om du inte vet det?"

En dag hade en symaskinsagent, som var Bollnäs-bo, sökt sig upp till Flybo för att fiska. Sandberg var kanske inte trakterad av inträngt utan sa lite syrligt: "Har du inte Varpen att fiska i?" Småningom visade det sig dock, att de trivdes tillsammans, och på kvällen satt de och pratade vid den öppna elden i stugan. Agenten satt barfota. Plötsligt sprätte en gnista ut från brasan och hamnade på agentens fot, så att han ryckte till: "Elden gör den late kvick", kom det snabbt från Sandberg.

Ett bevis på Sandbergs och andra Flybo-karlars ganska fantastiska flit och uthållighet är den stora kanal man där grävt för att sänka Flybo-tjärnen omkr. 2 meter och på så sätt öka ut de hårda morän-tegarna med mossjord. Jag har själv stått där flera gånger och beundrat deras verk, utfört med dåtidens primitiva reskap. Mot den bakgrunden är det ett rent gigantiskt arbete.

Det blir inte mindre beundransvärt, när man betänker att det inte var *sin egen* mark de odlade upp. Det var bolagets, och de fick betala arrende för den nyvunna arealen på c:a 9 tunnland.

Men Sandbergs odlarmöda observerades. Inte utan stolthet brukade han visa upp de två silverskedar han fick av Hushållningssällskapet i länet för sin odlingsflit. Det blev liksom en officiell hyllning för hans livsverk. – Men i dag ligger de med så stor möda uppodlade tegarna igenväxta.

Sandberg fick aldrig lära sig skriva, inte ens siffror. Någon skolgång var för hans del inte möjlig. Han prändade sitt bomärke på de handlingar han hade att underteckna, och som den hedersman han var ifrågasattes aldrig denna underskrift. Men huvudräkning behärskade han suveränt, så det gick inte att lura honom i affärer.

En januaridag år 1929 gjorde han i en kolstig den sista färden från sitt hem och sin nyodling i Flybo, med en son på vardera sidan om kistan och den gode grannen Anders Persson vid tömmarna. Färden gick över Mörttafsens is ned till kyrkogården vid Katrinebergs kapell.

Mosjö-Lasse var för alltid borta. Men på sitt sätt var hans liv och gärning en del av vår historia, en del som inte bör glömmas bort.

Kilafors fotoklubb

har under hösten visat upp två fotoutställningar. Den första är permanent och finns att beskåda i Försäkringskassans lokaler, Kilafors.

Utställningen där består av åtta svartvita fotografier i storformat, och de är gjorda av Ernst Sundström, Evert Karlsson, Göte Edlund och Bertil Arting. Här finns motiv från bland annat Beltbosjön, Hälsingehambon 1979, Knupbodarna, Norrlandsporten, ett intressant flygfoto över Kilafors centrala delar 1955 och en fotografikbild från järnvägskajen vid Bruket 1878.

I samband med ICA-Marknadens 10-årsjubiléum ställde några medlemmar också upp med en utställning. Den kommer att sitta uppe åtminstone året ut och omfattar inte mindre än 35 bilder i storformat.

Motiven spänner över stora områden, men alla har anknytning till Hanebo på något sätt.

Sune Söderholm visar bl.a. upp foton från Knupbodarna och från ett hus med vackra brokvistar. Han har också utställningens festligaste bild där en katt leker och har roligt tillsammans med en höna.

Knupbodarna finns också med i Ulf Skoglunds kollektion tillsammans med bilder på en ladugård och ett husbygge.

Evert Karlsson visar hur det går till när får får mat, när man sätter potatis i Röstbo, linskäkten i Lilltjära, utsikt från Hårgaberget, en stuga på Digerberget, fiskare och en bild från en konfirmation i Hanebo kyrka.

Den sista flottningen har räddats i bild av Göte Edlund, och den kan man se på utställningen tillsammans med hans bilder från Sävstorpet i Acktjära, spinneriet i Hallen och Kilafors Industri AB.

Bertil Arting bidrar med bilder på kända hanebobor, Kilafors IF:s fotbollslag i P 10 som vann Bollnäs-gruppen 1980, samt några nygjorda förstoringar av gamla negativ från Knupbodarna, Gusbo och Björnnäsudden.

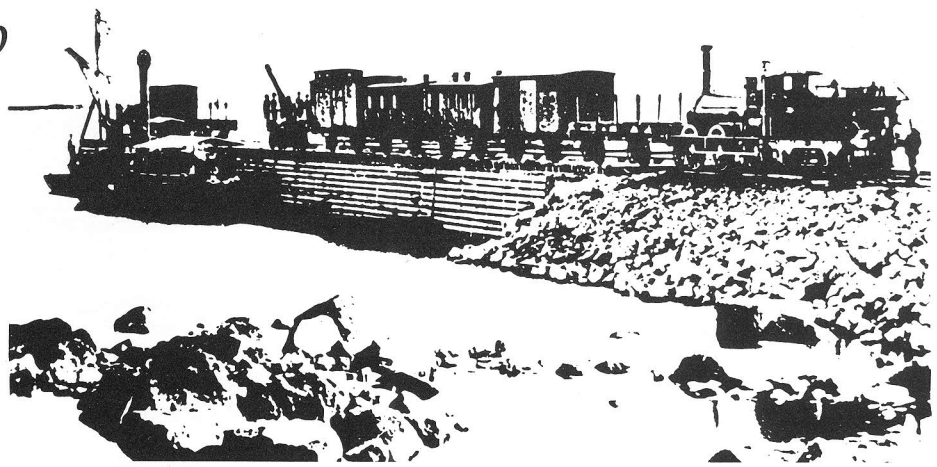

Från Kilafors 1878, stickspåret ned till Bruksudden eller Björnnäsudden, som den kallas på kartan. Där företogs omlastning till båt för transport över Bergviken till Bergvik och därifrån vidare till Söderhamn. Ursprungsbilden har av Bertil Arting fotograferats i ett par omgångar på s k lith-film för att få fram en fotografik-bild.

Med på utställningen finns även bilder som gjorts efter negativ som ställts till förfogande av Håkan Adell och Hälsinglands Tidning.

Något organiserat arbete med gamla glasplåtsnegativ har tyvärr inte förekommit under det gångna året. Anledningarna är flera, men det kanske viktigaste är, att klubben inte fått något ekonomiskt stöd i sitt arbete trots att man sänt in ansökningar.

Visserligen är det f n ett bistert ekonomiskt klimat, vilket också återverkar på kommunens anslag till kulturella ändamål. Det förtjänstfulla arbete som fotoklubben lagt ned på att bevara kulturhistoriskt intressanta och ofta helt unika bilder från det Hanebo som en gång var är dock – trots "snålblåsten" – värt ett rejält stöd. Kan vi hoppas på skärpning? Det rör sig ju om en ytterst marginell post i mångmiljonbudgeten!

Från fotoklubbens utställning: Urmakare Torsten Englund i sin verkstad vid Järnvägsgatan. Foto: Bertil Arting.

Forts. "Hur jorden skiftats. . ."

Utflyttningen

I och med det laga skiftet splittrades byarna. Som ett talande exempel på vad detta kunde innebära vad gäller både detaljbestämmelser och arbete följer här några uppgifter för en av gårdarna.

Den 11 oktober 1845 företogs värdering av kostnaderna för utflyttning av hemmandet Lilltjära nr 3. Byggnaderna skulle flyttas utanför byns gemenskap. I handlingarna finns en mycket noggrann uträkning av vad var och en av byamännen skulle utföra. – Det skulle föra allt för långt att här helt redogöra för detta.

Till utflyttningen erhölls "understöd af Allmänna Medel". Det var beräknat till 133 R:dr 16 skilling" vartill kom utförda arbeten. Utflyttningen skulle vara färdig inom 2 år efter det att laga skiftet vunnit laga kraft. Anders Larsson, som nu fick flytta, ägde "under 2:ne år sig af gamla tomten begagna samt från densamma afhemta tomtmull och röte efter husen, men ej att söndergräva grunden".

Utflyttningen var ett stort företag, och i protokollet uppges storleken av varje hus och hur många dagsverken varje delägare i skifteslaget skulle göra och vilka hus de skulle flytta. Det var inte få byggnader, som skulle rivas och byggas upp igen!

Till dessa arbeten beräknades:

758 dagsverken á 28 sk banco Riksdaler	508:40
20 dagsverken för planering	11:32
Summa	519:72

Varje bonde skulle lämna "byggnadsämnen". Det beräknades att det skulle åtgå:

60 st timmerstockar à 40 sk
10 tolfter takvedsskidor, täljde och borrade à 32 sk
30 Lp näver 12 sk
3000 st tegel à 1 R:dr
1 tolft halvbotten bräder
4 tolft takbräder
Kalk för 4 R:dr
Spik för 6:32 R:dr
Summa Banco R:dr 632:00

Byggnaderna var följande – en ganska talande bild av bebyggelsen på en gård i äldre tider.

1. Barstugubyggningen i 2 avdelnignar
2. Källar- och sängstuga
3. Brygghus
4. Stallsbyggnad
5. Fähusbyggnad
6. Sädeslada
7. Redskaps- och vedlider
8. Skinnlider
9. Häbre
10. Dito gammalt
11. Basta
12. Smedja
13. Brunn
14. Källare med 2 alnar lång svale.

Detta var alltså det material och det arbete som – efter att först i en officiell hantering ha noggrant specificerats – krävdes för utflyttningen av **ett** hemman i **en** by! Det ger en föreställning om det enorma arbete som krävdes för genomförande av det laga skiftet i socken efter socken och landskap efter landskap. Inte att undra på att det tog tid!

Härefter kommer säkerligen inga skiften i gammal bemärkelse att ske. Om det blir något skifte i framtiden, kanske det rör sig om sammanläggningar till ännu större enheter än vad som här beskrivits. Utvecklingen ser ut att gå i den riktningen. I viss mån sker detta redan genom arrenden för att ernå större bruksenheter, allt i syfte att göra jordbruket mera lönande.

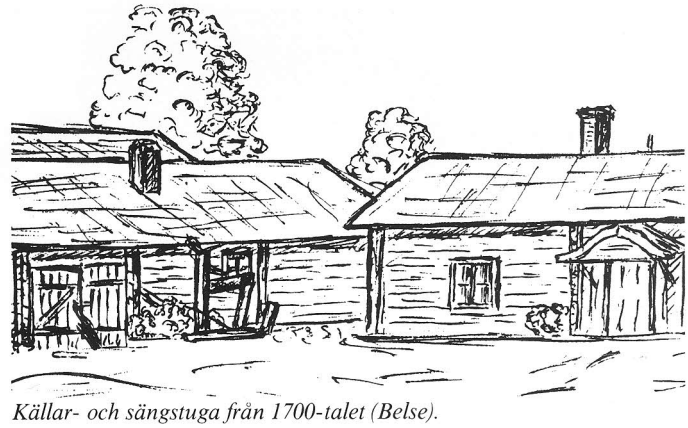

Källar- och sängstuga från 1700-talet (Belse).

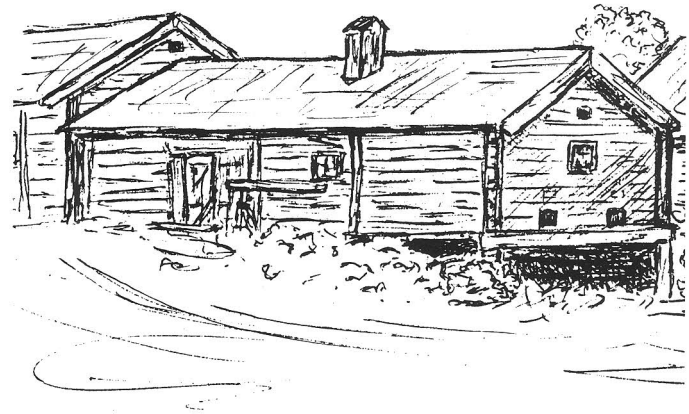

Typisk ladugård (fäjs) från 1700-talet (Bilden från Belse).

Hanebo-historier efterlyses!

I tidigare nummer av Hanebo-Jul har vi bett våra läsare att bidra med *Hanebo-historier.* Det finns säkert många. Ibland exempel på fyndiga och roliga svar, ibland också på ett slående sätt karakteriserande äldre tiders förhållanden.

Renässans för Hälsinge-linet?

På initiativ av CKF:s lokalavdelning kunde våra skolelever ett par dagar under hösten bekanta sig med en för dem ny men i bygden mycket gammal konst: att av strävt lin bereda mjuk och fin linnetråd.

Det var vad som i ortspressen med all rätt betecknades som en "levande utställning", tillkommen i samarbete med skolledningen, under medverkan av länets hemslöjdskonsulent Margareta Ridderstedt samt genomförd med bistånd av en rad sakkunniga och skickliga damer från bygden.

Under dessa "lindagar" på Haneborg, Kilafors, visades bl a en unik dokumentärfilm. Den inspelades för 22 år sedan i Granbo av dåvarande kommunalingenjören Edenborg. Medverkande var Hanebo-bonden Sven Olsson, f. 1881, Helena Brolin, f. 1886, Harald Olsson, Sven-Ols, och Ingvar Nord, Hammarn – samt dessutom hästen Florry.

I filmen visas hur jorden förbereds för sådd och själva sådden. Vidare linrivning, förepning (att "stryka linet") samt hur linet läggs på ett s k "krammel", som binds ihop med björkvidjor och sedan flottas ut och sänks ner i Ljusnans vatten för att rötas.

Det var meningen att också den fortsatta behandlingen av linet skulle dokumenteras på filmen: upptagning ur vattnet, torkning samt hur det gick till att "bråka, skäcka, häckla, klôfta, gre ut och rulla på linet på 'linhuvve' samt att spinna tråd av lin och tov". Tanken var också att följa tråden ända till "färdig väv och dukat kalasbord".

Dessa planer gick dock om intet. Ett anslag från Hanebo kommun på 10 000 kr beviljades. – Men efter kommunsammanslagningen med Bollnäs visade det sig omöjligt att få ut pengarna!

På Haneborg fick emellertid de unga åskådligt demonstrerat viktiga moment av linets behandling. Intresset var också stort, inte minst då besökarna själva fick pröva på hur det var att hantera t ex spinnrock och slända. – En konst som de erfarna medhjälparna från socknen suveränt behärskade men som man sannerligen inte lär sig i en handvändning!

Konsulent Ridderstedt var också mycket belåten med resultatet av dessa skolans "lindagar" och uttryckte sin glädje över att de unga av i dag på detta sätt fick en påtaglig kontakt med linet och dess behandling. Linet odlades dock i Hälsingland under åtminstone 1000 år och spelade långa tider stor roll för försörjningen.

Kommer det att få sin renässans? Det vore kanske en alltför optimistisk förhoppning. Men så mycket viktigare är det då att söka bevara både kunskap om och känsla för gammal odling och handaskicklighet. Den "levande utställningen" på Haneborg tjänade på ett utmärkt sätt detta syfte och hade säkert sin betydelse.

Medverkande från vår bygd som förevisade de olika arbetsmomenten var:
Elvi Andersson, Ingrid Westholm, Linnéa Sahlin, Anna Olsson, Brita Nilsson, Ingrid Olsson, Anna Wiik, Anna Jonsson, Jenny Wiklöf, Hedvig Östlin, Anna Persson, Sigrid Johansson och Anna-Lisa Olsson.

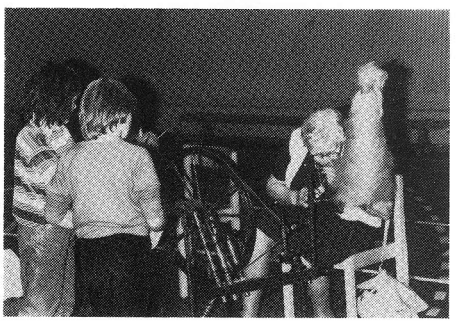

Anna Olsson hade intresserade åskådare vid spinnrocken.

Ordförklaringar till "Hur jorden skiftats"

Avloppsgrav
Bäck, dike.
Avmätts
Uppmätts.
Avrad
Årlig avgift eller ränta, som landbo fordom hade att erlägga till jord- eller ränteägaren, ungefär arrendeavgift. Rätt dag för erläggandet var Tome dag 22/12. Vid konkurs hade jordägaren förmånsrätt för 3 års innestående, icke erlagd avrad.
Avrösningsjord
Jord som ej anses som odlingsbar och ej odlas.
Banco
(betala) i banco (=50 % tillägg) med syftning på "en riksdaler banco", som hade 50 % högre värde än "en riksdaler riksgälds".
Byalag
Samtliga bönder i en by.
Byamål
En skatteenhet på vilken solskifte och hammarskifte bildades.
Ed
Gammalt innehav av jord.
Famn
Gammalt längdmått = 6 fot = 1.7814 meter. (I Norrland var famnen i äldre tid längre, 3 1/2 aln = 2,08 meter.)
Fjärding
Fjärdedelen av en socken, nämns efter den största byn. I Hanebo hette fjärningarna: Sörsocknen, Norrsocknen, Kyrkbygränden och Utibygden.
Forntskifte
Omtalas i Upplandslagen i motsats till solskiftet.
Fullgärdeshemman
bestod av ett helt gärdemantal av "16 öre kopparmynts land", 1/2 = 8 öre.
Fyllnadsjord
erhölls för att få full storlek på hemmanet.
Hammarskifte
kallades det äldsta jordskiftet. Benämningen är inte helt klarlagd. Kommer av hamar "bergknalle", som betyder regelbunden tomtindelning som ordnades kring knallen.
Helgärdeshemman
= 48 mål.
Husarm
Fattig som ej går och tigger.
Hävdebeskrivning
Ägobeskrivning.
Inröses, Inägo
Det som är inhägnat.
Inrösningsjord
Odlad eller odlingsbar jord.
Intaga
Område.
Jordebok
Förteckning över lantegendomar, 1908 ersatt av jordregistret.
Jordetal
En skattläggning, började här 21/9 1540.
Jordregister utkom 1542
Mantal
Gård- hemmansantal, en egendoms skatteförmåga. – Antal fria män.
Markland
En enhet vid markuppskattning. (Bygger på viktsenheten "mark" för ädla metaller: 1 mark = 8 örar, 1 öra = 3 örtugar, 1 örtug = 8 penningar.) 1 markland indelades i 8 öresland, som vardera delades i 3 örtugsland. 1 örtugsland kunde i sin tur delas i 8 penningland.
Nybruk
Nyodling.
Penningland
Gammal benämning på uppskattning av arealen. Se markland.
Rök(ar)
Vad en bonde hade i skatt.
Samfälld
Gemensam.
Sköll
År 1430 stadgades att 2 fattiga bönder skulle tillsammans med två besuttna bönder bilda en skattegrupp. En sköll motsvarade 6 fullsutna bönder.
Spannland
Åker på vilken en spann säd såddes.
Urfjällsäga
Ägdes av bönder i annan socken.
Vattenverk
Skäktar, skvaltkvarnar, små sågar.
Öresland
Se markland.
Örtugland
Se markland.

Foto och teckningar av förf.

Gunnar Sundvall in memoriam

I en ålder av 59 år avled den 16 oktober 1980 Gunnar Sundvall, Segersta.

Han har betytt mycket för hembygdsrörelsen i Segersta. Att Segersta hembygdsförening blev vad den är – en blomstrande förening som aktivt arbetar för vården av hembygdens minnen – det har Gunnar Sundvall bidragit till med sitt stora nit för hembygden och dess skatter.

Oförtrutet arbetade han ända in i senare år med att sprida hembygdsrörelsens budskap, bokstavligen från dörr till dörr, genom sitt engagemang i spridningen av Hanebo Jul och Hälsingerunor.

Han var en fältarbetare och en kunnig sådan.

Gunnar Sundvall hade vidgat sina vyer till att gälla också Hälsingland i stort. Han var en av våra mest framstående kännare av litteraturen kring vårt landskap. Ett nät av kontakter med likasinnande hade han byggt upp, allt för att bevara den rika skatt av litterära minnen som finns om Hälsingland.

Hembygdsforskarna saknar idag en eldsjäl, som genom sin kunnighet och sina kontakter lämnar ett stort tomrum efter sig, svårt att fylla. Lågmält och i trohet inför fädernas arv förvaltade han deras minnen.

Hembygdsföreningen i Segersta har mist en värderad medlem.

Segersta hembygdsförening
Sven Bohman, ordf.

Hilding Mickelsson

– vår frejdade mästerfotograf – har också i år stått för Hanebo-Juls omslagsbild. (Förra årets bild "Vinterminne från Hanebo" var från Per-Svens i Lilltjära.)

När red. bad honom berätta något om hur det var när årets bild från Norrlandsport togs, var han vänlig och gav oss följande beskrivning. – Onekligen en talande bild ur en fotografs liv!

"Fotot tog jag en gråkulen dag redan i *januari 1953.*

Jag var ute för att ta kompletterande bilder till boken I HÄLSINGLAND (planerad att komma från trycket i juli 1954 – och den *kom* då!).

Lill-Olle var med och fick som så många andra gånger bli statist. Fick bli jämförelsefigur för att ytterligare understryka människans litenhet och Norrlandsport-naturens storvulenhet.

I avsikt att ytterligare få fram detta, så klättrade jag upp i toppen på en av jättegranarna intill vägen för att få fågelns perspektiv på motivet".

Att kameraskottet från grantoppen blev lyckat visas av att det placerades som inledande bild i bokverket och fick samma framskjutna plats även i andra upplagan, som kom 1957.

Med fackmannens noggrannhet tillägger Hilding betr. tekniska data: "Rolleiflex-kamera. Film HP3. 1/100, bländare 8. Kl 11".

Att Hilding Mickelssons bilder från Hälsingland rönt uppskattning också i annat sammanhang (och gått ut i miljonupplaga!) visar Postverkets motivserie i år från vårt landskap (valören 115 öre).

När vi frågar honom om hur det gick till, berättar han:

"Jo, jag blev tillfrågad. Tyckte det verkade spännande. Satte igång och satsade verkligen hårt från början. Så småningom skickade jag in 220 bilder.

Så fick jag uppleva en – som jag nog tycker – väldigt överdimensionerad planering med önskemål och ändringar hit och dit.

Tog bilder i massor under ett halvt år. – In med 120 stycken nya!

Hit och dit med funderingar igen. Men till slut blev i alla fall fyra av de fem bilderna på märket godkända.

Då blev jag bjuden att komma hem till gravören Czelaw Slania och se på, när han graverade hälsingemärkena. Det var en STOR upplevelse i smått – om man får säja så! Och spännande, som allt det övriga i samband med uppdraget."

Vi lyckönskar vännen Hilding till den välförtjänta framgången och tackar hjärtligt för hans vänlighet mot vår lilla bygdetidning, både nu i år och tidigare!

Red.

Forts. "Svegs-Märta. . ."

och oförskräckt natur. Oförskräckt är säkert rätt, men inte stursk och hårdför. Tvärtom finns det många vittnesbörd om att hon hade ett mycket mjukt, rent av kvinnligt vekt sätt, detta också vid kontroverserna med "lagens väktare". Hennes styrka röjde sig inte i yttre åthävor. Det rörde sig om en inre styrka, grundad i hennes orubbliga tro.

Svegs-Märta nådde som nämnts en mycket hög ålder och överlevde sin make i många år. Mot slutet av sin levnad blev hon blind och hade en starkt nedsatt hörsel. Kroppsligt blev hon allt svagare, men andligt var hon obruten ända till slutet.

Hon avled i sitt hem i Bäckänge den 20 november 1920 och begravdes på Segersta kyrkogård. Jordfästningen skildras som en stämningsmättad högtid under stor tillslutning av såväl bygdens folk som långväga begravningsgäster.

Genom förmedling av Karin Brolin, Böle, har material och bilder till ovanst. ställts till vårt förfogande av Ida Sjööns, Bollnäs. Svegs-Märta var hennes farmors mor.

Vi tackar för vänligheten! **Red.**

Hanebo-Jul sprids

på många olika sätt: genom ombud ute i byarna, genom försäljning i kiosker och affärer etc. Det händer också, att intresserade läsare dyker upp hos hembygdsföreningens förtroendemän för att personligen hämta sitt exemplar.

Det distributionssätt som bilden här visar hör kanske inte till vanligheten. Men vi kan inte undanhålla våra läsare den charmiga bilden, liksom namnet på ryttarinnan.

Det är Anna Karin Jonsson, som avtecknar sig mot det hälsingska vinterlandskapet.

Donation till Hanebo hembygdsförening

Hembygdsföreningen har under året mottagit ett storslaget bevis på ett levande intresse för hembygden.

En gammal Hanebo-bo som sedan många år varit bosatt i USA, Hårga-födde Johan (Johansson) Enwer, har som gåva till föreningens verksamhet översänt ett belopp av 10 000 dollar.

Johan Enwer har genom åren bevarat en stark känsla för den bygd där han föddes och växte upp, något som han redan tidigare visat. Då han nu som pensionär gett detta utomordentligt generösa bevis för sin samhörighet med hembygden, är det givetvis med stor glädje och tacksamhet som föreningen tar emot hans donation.

Medlen kommer att ge värdefull hjälp i arbete att bevara gammal bygdekultur och kommer i första hand att ge möjlighet till fortsatta nödvändiga underhålls- och renoveringsarbeten på Hembygdsgården.

Vid ett besök i USA hade föreningens kassör tillfälle att besöka donatorn i hans hem i New York och på föreningens vägnar uttrycka vår tacksamhet.

Vi finner det angeläget att också i vår jultidning säga den minnesgode och frikostige Hanebo-sonen Johan Enwer ett stort och ärligt

TACK!

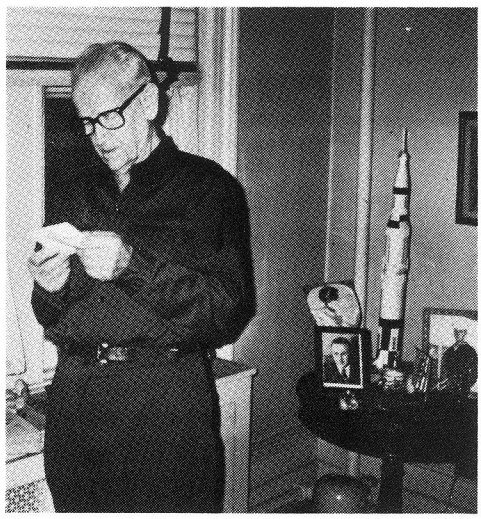

Donatorn

Forts. "Kilafors på 1800-talet"

avslutning har han varit med om. Han har varit in till Bollnäs och hört på "seminariiexamen" men fortsätter: "Till Bollnäs längtar jag icke, det var ingen treflig plats, tyckte jag".

Den 16 juni (KE är inbjuden att stanna över sommaren på herrgårn) framför han herrskapets inbjudan till föräldrarna att komma upp till Kilafors över midsommarhelgen. Hans argumentering för att de inte ska tveka att komma är värd att citera i sin helhet:

Jag tänker, att det bär emot för mamma att komma till så fint folk, men jag vill då upplysa om att verkligt fint folk är det mycket bättre att umgås med än småherrskap. För det andra är herrskapet i klädedrägt och dylikt mycket enkla af sig eller åtminstone tycka de om att se enkelhet hos andra. Så till exempel håller brukspatron på att lägga sig till med en rustning hemmaväfda kläder för att visa sina underlydande, hvarifrån de skola skaffa sig sina kläder. För det tredje behöfver man ej alls skämmas för att man är af ringa stånd; blott man är rättskaffens och naturlig utan någon tillgjordhet, så är allt godt. Också hoppas jag eller rättare är öfvertygad om att Ni kommer både far och mamma, ty ett sådant tillfälle att få komma ut yppar sig minsann ej så ofta. Om mamma bara är frisk, så låt intet hinder komma i vägen.

Därefter följer en liten varning – Vad som skrivs på ett brevkort är tydligen allas egendom!

Om far skrifver till mig på brefkort, så kom ihåg att det skall läsas af stationsinspektoren, af kontorsherrarne och af brukspatronen innan det kommer i mina händer!

Den 9 juli dateras nästa brev. Föräldrarnas midsommarbesök hade tydligen avlöpt utan alla komplikationer: herrskapet hade yttrat "sin glädje öfver att de fått se Eder hos sig". Huvudtemat är denna gång dock de stora festligheterna då brukspatron Rettig fyllde 75 år.

Hela natten förut från kl. 6 på qvällen till kl. 7 på morgonen var jag med och hjälpte till med uppsättande av en äreport, hvilket arbete leddes af dekorationsmålaren Larsson från Söderhamn. Den lyckades utmärkt väl och brukspatron tyckte, att den var alldeles för grann.

Slägtingar och vänner samlades sedan under dagens lopp för att lyckönska och för dem gafs midag kl. 4-1/2 7, hvarefter brukets alla arbetare samlades högtidsklädda i trädgården, där de fingo sin rundliga del af mat och dryck vid stora bord, sedan de först helsats välkomna af brukspatron med ett hjärtligt tal.

Något öfver 100 arbetare deltogo i festen och hvar och en af dem erhöll en sparbanksbok med insatta 10 kr. En musikkår, som finnes bland arbetarne, spelade åtskilliga stycken och några storsångare från Gäfle och Söderhamn hade på stationsinspektor Berggrens tillskyndelse kommit hit att bidraga till festens höjande.

Den 1 augusti visar det sig åter, att KE inte glömt sitt ursprung. Han kommenterar väderlek och skörd.

Här har varit ganska regnigt, dock ej så att det ännu har kommit för mycket regn, men det har något fördröjt hökörningen. Nu har det dock blivit vackert väder igen och allt höet är inne, äfven är en stor del af rågen skuren. Jag har då och då varit med ute på åkern och hjälpt till.

Sommaren närmar sig sitt slut. KE dröjer sig kvar i Kilafors tills hans efterträdare kommit den 22 augusti. Vid avskedet fick han ta emot många bevis på uppskattning både av herrskap och tjänstefolk – själv intog han tydligen en mellanställning.

Han tar vägen till Uppsala över hemmet i Husby, men om han inte hinner meddela ankomstdag, "så behöver Ni ej vara mot med häst, jag går då hem (ca 2 mil)", skriver han och tillfogar: "Har här i sommar gått i ett sträck 2 mil på 4 timmar utan att det bekommit mig något." – Informationslivet hade tydligen inte förvekligat bondpojken. . .

Den 5 september har han installerat sig i sitt rum i lärdomsstaden och börjat sina medicinska studier. Dem fullföljde han med den äran och blev med tiden läkare i Domnarvet.

Där kom han att stanna resten av livet. Han avled den 29 nov. 1950.

Vid sin bortgång ägnades han en ytterst uppskattande minnesruna i Sv. Läkartidningen. Han karakteriserades som "en märkesman av säregen resning, vars livsgärning knappast kan överskattas". Utöver sitt arbete som bruksläkare – med ofta 100-talet patienter om dagen – verkade han oförtrutet för att förbättra socialvård, sjukhus, skolor och bostäder. Han bedrev också arkeologiska forskningar och skapade ett hembygdsmuseum. För sina kulturella insatser belönades han med medaljen Illis quorum och Hazeliusmedaljen samt promoverades till fil. hedersdoktor.

Det var en på många sätt märklig man, vilken som ung student den gången gästade Kilafors bruk.

Hänt under året som gått

I Hanebo. . .

Ett livligt verksamhetsår

Hanebo hembygdsförening kan se tillbaka på ett år med många och skiftande aktiviteter:

årsmöte med planläggning av arbetet
friluftsgudstjänst vid soldattorpet i Acktjära
hembygdsgården öppen ett par sommarveckor
'Hannbo-vecka" med kyrkans-, soldattorpets-, hembygdsgårdens-, nyckelharpans- och Hårgadansens kväll samt Hälsingehambons morgon,
ringlekar samt fortsatt underhållsarbete på hembygdsgården.

Öppet på hembygdsgården

De två veckornas öppethållande på hembygdsgården med servering och loppmarknadsförsäljning har blivit ett populärt utflyktsmål. Många kommer åter gång på gång och äter, dricker, köper och trivs. Ibland har de också saker med sig till försäljningen.

Där kunde man få träffa åldermannen Ivar i Hårga, Frans med tidigare adress "Fjällmyra", Valdemar och Edvard från Fly, Gösta från Norrbyn eller Sigvard, som kom spänstigt cykeltrampande från Kilafors.

Arvid från Norrsäter sålde grejor i loppmarknadsboden, och Anna skötte om serveringen och det övriga. Till sin hjälp hade hon varje dag några kvinnor som kom från olika byar i Hanebo.

Ringlekar

Vi har vårt eget sätt att datera vad som händer. Det heter ofta "före eller efter hambon" – sommarens stora evenemang. Ringlekarna vid hembygdsgården var alltså onsdag kväll "efter hambon".

Det var Gunhild Skoglund och Sven Broqvist med Sven Svedberg som spelade och höll i gång ute på ängen några intensiva timmar. Och leklusten var det inte att klaga på!

Vi som lekte var från ett år och ganska högt upp i åldrarna.

Om det går att ordna ringlekar också nästa sommar, så blir det troligtvis även då "onsdag kväll efter hambon".

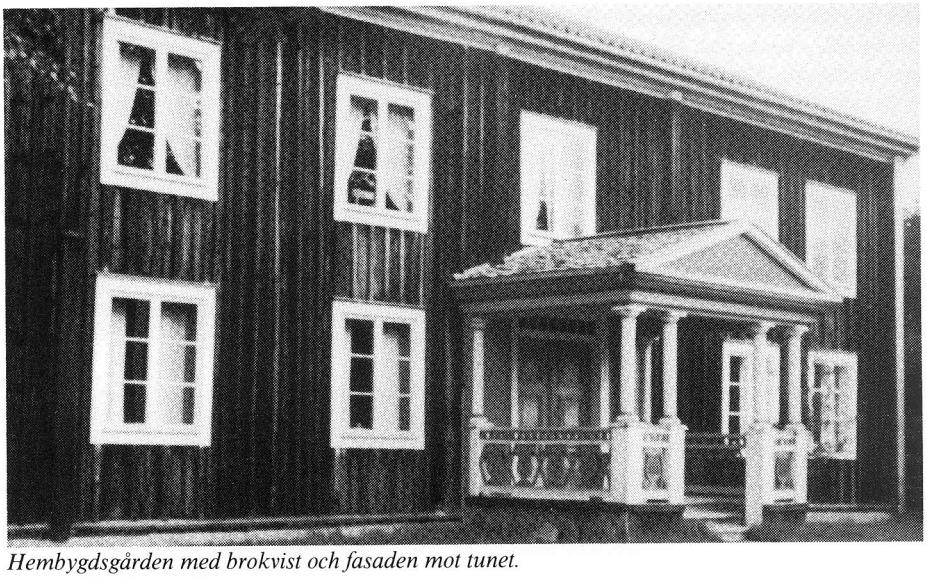

Hembygdsgården med brokvist och fasaden mot tunet.

Arbetet på hembygdsgården

På försommaren samlades en hel del karlar, och med hjälp av traktor flyttades körredskap, virke och annat över till hembygdsgårdens bod från Lars-Abrahams loge, där det tidigare blivit inlagt.

Elmar Wirén med hustru Sanni från Kyrkbyn gjorde ett fint jobb med att måla de nya fönstren invändigt samt att måla och tapetsera "harrstuga".

Sedan var det dags för gardintvätt och stor genomgång med städning samt skurning av husets alla trägolv.

På sensommaren målades fönstren utvändigt. Då kunde vi glädja oss åt ytterligare en yrkesmålare till hjälp. Förutom Elmar kom då Olle Mickelsson från Acktjära, och med Per Englunds hjälp att blanda färgerna och ett försvarligt uppbåd av penselförsedda män från olika håll gick det till sist raskt undan att få fönstren så gott som färdigmålade.

Erik Andersson hjälpte till med de sista fönstren. Han slutförde också den rödfärgsstrykning som var kvar sen förra sommaren.

Förutom allt annat som hänt vid hembygdsgården, så har vi haft besök av en mindre nogräknad "gäst", som fönstervägen tog sig in och la beslag på tennfatet. Vi hoppas att det ska komma tillbaka.

Under hösten har Frans Sandqvist hållit på med röjning av busk bakom stugan.

Gåvor

Förra sommaren fick vi till hembygdsföreningens samlingar en gammal träplog som gåva av Tore Sundin. Plogen hade varit i bruk i Hanebo-jorden. Den var inropad på aktion hos August Forsberg i Sva.

Av Sally Norlander har vi blivit lovade en gammal – kanske 100-årig – dopklänning.

Vi tackar varmt givarna!

Om en donation från en Hanebo-född utvandrare till USA berättas på annan plats i tidningen.

Efterlysning

Kan någon hjälpa oss att få tag i väggpapp nr 2? Vi behöver den till de fortsatta arbetena på hembygdsgården. Slå en signal till 521 30.

Likaså efterlyser vi saker till loppmarknadsförsäljningen nästa sommar. – Arvid kan konsten att sälja det mesta av bättre begagnat! Gamla hattar och skor, vävskedar och tvättbräden visade det sig vara en marknad för. Vinterlagrad fin potatis gick det också bra att sälja.

Anna-Lisa Olsson

Rast under arbetet. Från vänster Ivar Wilhelmsson. Frans Sandquist och Arvid Andersson.

. . . och Segersta

Valborgsmässoafton

Valborgsmässoaftonen firades som vanligt under god tillslutning med kase vid kyrkan. Sångarbröderna hälsade vårens ankomst med vårsånger. Marie-Louise Boman höll talet till våren.

I Församlingshuset serverade hembygdsföreningen kaffe med smörgåsar och hembakt kaffebröd.

Bollnäsbygdens spelmanslag underhöll med musik.

Annandag Pingst 26 maj. Årsmöte

Det börjar bli tradition för föreningen att hålla sitt årsmöte Annandag Pingst.

Efter högmässa i Segersta kyrka, där föreningens ordf. komminister Sven Boman predikade, samlades man i Hembygdsgården till kyrkkaffe.

Ett av Segerstas äldsta bostadshus beläget i Landa har av ägarna Marianne och Gustav Säll skänkts till föreningen.

Årsmötet beslöt märka ned huset och flytta det till hembygdsgården för magasinering tills vidare. Till kommitté för nedmärkningen och flyttningen valdes Henry Nilsson, Erik Olsson, Bertil Larsson och Ragnar Berglund.

Hembygdsföreningen är mycket tacksam för denna gåva, särskilt när vi vet att det var vår förre ordf. John Troives högsta önskan att detta hus en gång skulle finnas på Hembygdsgården.

Midsommar

Midsommaraftonen firades traditionellt på Hembygdsgården.

Vädret var inte det bästa under dagen, så det var några oroliga timmar för arrangörerna.

Regnet slutade dock en timme innan midsommarfesten tog sin början, och när Bollnäs ungdomsorkester tågade från kyrkan till festen var publiken redan mycket stor.

Det dansades och lektes kring den resta midsommarstången med Sven Svedberg som högste lekledare, och senare konserterade musikkåren under ledning av Gunnar Saur.

När Mauritz Callmyr och hans spelmän stämde upp med Trollens brudmusik började molnen dela på sig och solen bröt igenom.

Så var ännu en midsommarfest räddad av vädrets makter!

Hemslöjdstombolan fick en strykande åtgång. Fast den i år var utökad var lotterna snart slut.

Hanebo o. Segersta folkdanslag dansade, och efter Per-Evert Perssons högtidstal var det dags för scenuppträdande och senare under kvällen dans till två orkestrar.

Besök i Segersta kyrka med tal av Sven Boman och sång av kören hör till traditionen. – Då kan man känna samhörighet med kyrka och bygd.

Hamboveckan

Onsdagen den 9 juli var det dags för Hembygdsgårdens kväll under Hamboveckan. Där underhöll Eva Hansson, Hofors, med sång till gitarr, Utomhertens spelmanslag musicerade. Kaffe och ostkaka serverades.

Övriga sommaraktiviteter

Hembygdsgården har varit öppen för visning och servering tisdagar och söndagar under juli och augusti.

Hembygdsföreningens och andra föreningars medlemmar har frivilligt stått för arrangemangen.

Under sommaren har Segersta nybildade byalag arrangerat en utställning om Segersta på Hembygdsgården.

Lördagen den 2 aug hade Segersta OK, sin varje år återkommande loppmarknad och auktion.

Tack alla frivilliga jobbare!

Lördagen den 23 aug inbjöds alla som frivilligt jobbat för föreningen till fest med mat, underhållning och dans på Hembygdsgården.

Kvällen blev mycket lyckad och uppskattad.

Studier

Två studiecirklar i hembygdskunskap är på gång. Den ena "Vår bygd i förvandling", har nu avverkat sitt fjärde år under Greta Bengtssons ledning.

I Djupa är en cirkel igång under ledning av Irma Hagsten. De sysslar med "Vår bygd genom 100 år." Intresset är stort.

Maj-Britt Björk

Nytryck av TVÅ HÄLSINGESOCKNAR

År 1934 utkom från trycket en bok med den fullständiga titeln

TVÅ HÄLSINGESOCKNAR, några anteckningar till Segersta och Hanebo socknars historia. Till socknemännens tjänst sammanförda av Nils C. Humble.

I förordet, som är daterat "Skogs prästgård Reformationens Dag 1934" berättar kyrkoherde Humble om bokens långa förhistoria.

Uppslaget kom från ärkebiskop Söderblom vid hans visitation av Hanebo och Segersta år 1916, och redan då tillsattes en kommitté med uppgift att utarbeta "en kortfattad sockenbeskrivning över Segersta". En del material samlades också, men sedan en av kommittéledamöterna flyttat från orten och en annan avlidit, upphörde pastoratet sommaren 1930. Med en välkänd initiativkraft grep han då åter in och förmådde visitationsstämman att tillsätta en ny kommitté, bestående av Nils C. Humble och Olof Olsson för Segersta samt Anders Andersson i Västansjö för Hanebo. Uppdraget gällde nu att samla material till en beskrivning över båda socknarna.

Denna gång kunde arbetet slutföras, och med välvilligt bistånd av historisk och antikvarisk sakkunskap förelåg alltså boken fyra år senare.

Av naturliga skäl trycktes den i en mindre upplaga, och sedan många år är boken utgången ur bokhandeln. Vid olika tillfällen har det diskuterats om inte ett omtryck skulle kunna göras. dfd– Inte misnt under senare år har den gång på gång efterfrågats.

Hembygdsföreningarna i Hanebo och Segersta har därför beslutat att ett nytryck ska ske.

Också denna gång kommer det helt naturligt att röra sig om en begränsad upplaga. För att alla intresserade ska ha möjlighet att försäkra sig om ett exemplar har emellertid föreningarna utsett två personer att ta upp förhandsbeställningar, nämligen:

för Segersta **Maj-Britt Björk,** Djupa 186, 820 19 Landafors, tel. 0278-531 47, samt för Hanebo Olle Eriksson, EH, Box 29, 823 00 Kilafors, tel 0278-501 19.

Enligt de beräkningar som gjorts kommer priset att bli högst 75 kr för bundet och 55 kronor för häftat exemplar.

GYNNA HANEBO-JULS ANNONSÖRER

De representerar vår bygds rikt förgrenade näringsliv och ger oss värdefull närservice.

Elow Brolin

I minnet bevarat. . .

Vi människor i 80-talets Sverige dränks i trycksaker av det mest skiftande slag: dagstidningar, veckotidningar, facktidskrifter osv. Att inte tala om den strida flod av reklambroschyrer som praktiskt taget dagligen sköljs över oss!

Det mesta är ytterst kortlivade företeelser. Det är sällan vi finner något värt att spara. Efter en dag, en vecka är det vi fått i vår hand glömt och slängt. . .

Annat var det förr. Vi behöver bara gå ett halvsekel tillbaka i tiden. Dels var trycksaksfloran då inte så ymnig som nu (och f ö inte heller så ogräsbemängd.!), dels togs på den tiden initiativ att bevara i tryck sådant som nu vore otänkbart. T ex att i en enda publikation samla referat och redogörelser för ett års kulturella hembygdsfester i ett landskap.

Reflektioner som dessa kom osökt att aktualiseras en dag i somras på brokvisten i Böle. Det var Anna-Lisa Olsson som räckte mej ett något gulnat exemplar av *MINNESHÄFTE över Hälsinglands större hembygdsfestligheter 1933,* tryckt i Ljusdal samma år.

Vad som rymdes på de 24 sidorna var ett stycke hembygdsrörelsens historia i vårt landskap, med anknytning till olika bygder och med inslag av tidstypiska dokument. Det hela skulle med säkerhet *inte* på annat sätt, och i annan form, ha bevarats.

Där fanns inslag av den tidens självklara rojalism: drottningens speciella hälsning:

"Hälsa hem till Hälsingland från mig och bed dem bära den vackra dräkten. . . gör allt för eder gamla dräkts återupptagande".

Där fanns kunga-telegram från *Hälsinglands dag på Skansen:*

"Hälsningar i tiotusental, därav nära två tusen iklädda sina socknars gamla folkdräkter enligt en av drottning Victoria i tiden uttalad maning, bringa sin konung undersåtlig, varm och vördnadsfull hyllning". Undertecknat Lübeck, Stjernlöf, Inez Carlgren.

Där fanns också landshövdingens högstämda tal, med passager som: "Hälsingland har ju alltid varit något för sig, dess drömmande natur, dess kärva, arbetsamma, storvulna folk. . ."

Och Stockholmspressen strödde rosor:

"Mer sympatiska gäster kunde vi näppeligen fått. Leende och sjungande och spelande kommo de, en skara på nära 2000 med tåg efter tåg. . ."

Det inte minst värdefulla i minneskriften är bildmaterialet från Skansen-dagen. Många av de personer som där figurerar har nu gått bort, men ännu finns en del i livet. I augustisolen på brokvisten pekar Anna-Lisa ut den ena efter den andra som hon känt och känner.

(Se bild och bildtext.) Bilden förefaller vara tagen på planen framför Centralstationen efter ankomsten. Det ser inte ut att vara något fel på festglädjen!

Besökare på Hälsinglands dag på Skansen 1933. Från vänster Per-Anders Anna Johansson, Hårga, Jenny Wiklöf, Linnéa Sahlin, Ruth Sahlin, Berta Persson (Fagerlunds), Viktor Norberg, Viran Sahlin.

De gulnade bladen i MINNESHÄFTET gav glimtar av en imponerande aktivitet inom den dåtida hembygdsrörelsen. De förmedlade också på ett osökt sätt en genuin tidsatmosfär.

Kanske finner en sentida läsare en del av vältaligheten vid solenna tillfällen väl högstämd.

Men också detta är på sitt sätt historia, en spegling av hur det en gång var.

ETT VARMT TACK!

till aktiva och stödjande medlemmar i Hanebo hembygdsförening för Ert uppoffrande arbete undet det gångna året.

HANEBO HEMBYGDSFÖRENING
Harald Olsson
ordförande

EN GOD JUL
och
ETT GOTT NYTT ÅR

önskas alla Hanebo-Juls läsare !

God Jul och Gott Nytt År

tillönskar följande företag

SKOGENS KOL AKTIEBOLAG
KILAFORS
Tel. 0278/504 00 Växel

Timmerhus
LARS MICKELSSONS ENTREPRENAD AB
Kilafors - Tel. 503 79

KILAFORS SPARKÖP
Inneh. Knut Andersson
Vi vill inte va' störst
— men vi vill va' bäst.

Föreningsbanken
Hanebo

Ge - Foto
Göte Edlund Tel. 0278-502 87

HÄLSINGE-STUGOR
KILAFORS - Tel. 506 15

Handelsbanken
Kilafors

AB KILAFORS FÄRGHANDEL
Leif Johansson
Spektrum

Kilafors Möbelaffär
823 00 Kilafors
0278-501 49, 502 49

Nyboms
bil och motor

GARNTJÄNST
823 00 KILAFORS

Flinks Radio TV
Tel. 0278/50178 KILAFORS
Försäljning - Service

F:a Åke Nilsson
Tel. 505 45 - Kilafors

C.-G. Bergmans Herrfrisering
Kilafors - Tel. 501 84

Vaxhuset Svarta Tuppen Kilafors

Kilafors Hemslöjd
Tel. 0278-500 17

NYA HOTELLET
KILAFORS
0278-500 71

KILAFORS INDUSTRI AB
823 00 KILAFORS

Sibo – Parkkiosken

RUNDQVIST JÄRN
823 00 KILAFORS
Telefon 0278-500 56, 508 44

TORSTEN ENGLUND
UR & OPTIK
Tel. 500 48 - Kilafors

Enar Pettersson Biltrafik AB
Telefon 501 54, 504 51
KILAFORS

KILAFORS REVISION & EKONOMI-KONSULTER HB
Rolf Nyqvist
Skolgatan 8, 823 00 KILAFORS
0278-509 95

SWEDSTAB AB
KILAFORS - PERSTORP

J. Hylanders Kilafors

HERR- & DAMKONFEKTION
Tel. 500 31, 502 95
Th. Hylander m. familj

SKÖLDS SKOR
Järnvägsgatan 13
823 00 KILAFORS
Tel. 0278-504 85

Borgströms Plåt
KILAFORS

NÄSLUNDS
Manufakturaffär
Tel. 500 22
KILAFORS

Det lönar sig . . .
ICA marknad
KILAFORS

LÖTBOA HB
823 00 KILAFORS
Tel. 0278/502 51 - 506 00

KAMO ELEKTRISKA
KILAFORS
TELEFON 0278/540 73

Konsumhallen
Konsumentägt
Därför Din butik.

Kilafors Sport & Bazar
Tel. 502 19, 510 16
823 00 Kilafors

Hanebo-Jul

Årgång 32

Redaktör:
Elow Brolin

Omslagsbild: Gråkulen vinterdag
Foto: Hilding Mickelsson

Pris 10:–

Nyströms Tryckeri AB, Bollnäs